

Radionica uzajamnog učenja ESPON

Mjesta za ljude: Uvođenje europske perspektive u nove Arhitektonske politike Republike Hrvatske

Zagreb, 31. ožujka 2023.

Izvešće o radionici

João Bento

Kontakt

João Bento, Voditelj istraživanja

CIAUD, Istraživački centar za arhitekturu, urbanizam i dizajn,
Lisabonski arhitektonski fakultet, Sveučilište Lisabon

j.bento@fa.ulisboa.pt

Izvešće naručio

ESPON EGTC

11, av. JF Kennedy

L-1855 Luxembourg

Osoba za kontakt:

Gavin Daly | gavin.daly@espon.eu

Uz suradnju

Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine

Kolovoz 2023.

SADRŽAJ

0. UVOD	4
1. EUROPSKI KONTEKST	5
1.1 Program ESPON.....	5
1.2 Zašto nove Arhitektonske politike Republike Hrvatske?	6
1.3 Arhitektonske politike u Europi: pregled	8
2. STUDIJE NACIONALNIH SLUČAJEVA IZ PRAKSE.....	11
2.1 Švedska arhitektonska politika	11
2.2 Nizozemska arhitektonska politika.....	15
2.3 Finska arhitektonska politika.....	19
3. DIO S PARALELNIM RADIONICAMA	23
3.1 Radionica 1: Provedba	23
3.2 Radionica 2: Oblikovno okruženje	25
3.3 Radionica 3: Utjecaj	27
4. KLJUČNI REZULTATI	29
5. BUDUĆA ISTRAŽIVANJA.....	32
REFERENCE	37
DODATAK – PROGRAM RADIONICE	39

0. UVOD

Ovo izvješće sadrži pregled radionice uzajamnog učenja ESPON (Peer Learning Workshop ili PLW) koja je 31. ožujka 2023. održana u Zagrebu, Hrvatska, pod nazivom „*Mjesta za ljude: Uvođenje europske perspektive u novu hrvatsku nacionalnu arhitektonsku politiku*“¹.

Radionicu je organizirao ESPON zajedno s Ministarstvom prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine Republike Hrvatske, koje trenutačno provodi reviziju svojih arhitektonskih politika za razdoblje 2022. – 2030. Cilj ESPON radionice uzajamnog učenja bio je podržati hrvatske partnere u stjecanju boljeg razumijevanja arhitektonskih politika u Europi. Sudjelovali su stručnjaci za politike iz različitih zemalja i predstavili svoje nacionalne arhitektonske politike te s lokalnim kreatorima politika razmijenili iskustva i znanja.

U tom kontekstu, radionica ESPON organizirana je u dva dijela. Prvi dio događanja, održan u jutarnjem dijelu radionice, sastojao se od kratkog uvoda i nekoliko predavanja, počevši s pregledom razvoja arhitektonskih politika u Europi, nakon čega su uslijedile tri prezentacije o nacionalnim arhitektonskim politikama (studije slučajeva iz prakse) iz odabranih država članica EU-a: Švedske, Nizozemske i Finske. Drugi dio događanja, održan u poslijepodnevnom dijelu radionice, sastojao se od tri paralelne radne skupine, a svaka je za temu imala određenu dvojbu politike - provedba, okruženje i utjecaj oblikovanja - te je istraživala različita potpitanja koja se odnose na prethodne prezentacije. Na kraju događanja, moderatori svake radne skupine iznijeli su rezultate i zapažanja, nakon čega je uslijedio završni dio radionice s ključnim rezultatima i općim zaključcima.

Ovo izvješće prati strukturu Radionice: u prvom je dijelu predstavljen ESPON program i naveden pregled arhitektonskih politika u Europi; u drugom su dijelu opisane tri nacionalne prezentacije slučaja iz prakse; u trećem dijelu su sažeto prikazane tri paralelne radne skupine, dok su u četvrtom dijelu navedeni zaključci i rezultati događaja. Konačno, kao doprinos budućim istraživanjima ove teme, peti i posljednji dio uključuje prijedloge budućih istraživačkih aktivnosti, nakon čega slijede bibliografske reference.

---

¹ Program ESPON-ove radionice, video snimka događanja, prezentacije i dodatni materijali dostupni su na: <https://www.espon.eu/places-people-croatia-new-national-policy-architecture>

1. EUROPSKI KONTEKST

1.1 Program ESPON

ESPON-ovu radionicu otvorila je Ingrid GOJEVIĆ, voditeljica Službe za održivi prostorni razvoj i međunarodnu suradnju Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine Republike Hrvatske, koja je pozdravila sudionike, predstavila dnevni red radionice i održala kratku prezentaciju o programu ESPON 2030.

1.1 – Radionicu uzajamnog učenja ESPON otvorila je Ingrid GOJEVIĆ, Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, koja je predstavila program ESPON (Zagreb, 2023.).

Europska mreža za praćenje prostornog razvoja (*European Spatial Planning Observation Network* ili ESPON) je program koji financira EU a razvija europsku bazu znanja o prostornoj dinamici u cilju pružanja podrške, u vidu stručnih znanja, javnim tijelima odgovornima za izradu prostornih politika, odnosno dopunjavanja istraživanja javnim politikama, pružanjem prostornih analiza, podataka i karata u svrhu:

- podrške razvojnim politikama EU-a, a napose kohezijskoj politici, činjenicama i dokazima;
- pomoći javnim tijelima da odrede mjerne točke svoje regije ili grada, prepoznaju nove izazove i mogućnosti te oblikuju uspješne razvojne politike za budućnost².

ESPON je istraživački program pokrenut 2002. godine sa ciljem djelovanja kao promatračke mreže za planiranje korištenja zemljišta i prostorni razvoj na europskoj razini. ESPON nastaje istodobno s izradom strateških smjernica koje su definirane *Perspektivom europskog prostornog razvoja* (ESDP) (1999.)³ te slijedom mnogih drugih inicijativa kao što su *Teritorijalna agenda EU* (2007.) i *Zelena knjiga o teritorijalnoj koheziji* (2008.)⁴.

² Za više informacija pogledajte: <https://www.espon.eu/espon-2030/espon-2030-programme>

³ Perspektiva europskog prostornog razvoja (*European Spatial Development Perspective* ili ESDP). Prema ravnomjernom i održivom razvoju teritorija Europske unije (1999).

⁴ Communication from the Commission 'Green Paper on Territorial Cohesion. Turning territorial diversity into strength' (COM(2008) 616 final).

ESPON obuhvaća 27 država članica EU te uključuje i sljedeće partnere: Island, Lihtenštajn, Norveška i Švicarska. ESPON-om upravlja Upravljačko tijelo (luksemburško Ministarstvo energije i prostornog planiranja), a provodi ga ESPON EGTC (European Grouping for Territorial Cooperation ili Europska grupacija za teritorijalnu suradnju). Tu su strukturu zajednički stvorili Luksemburg i tri belgijske regije (Flandrija, Valonija i glavni grad Bruxelles). Osim upravljačkih i operativnih tijela, ESPON ima mrežu kontaktnih točaka ESPON-a (*ESPON Contact Points* ili ECP) u svakoj zemlji programa koje pomažu u prenošenju njegovih rezultata na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

Ukupni proračun ESPON-a za programsko razdoblje 2021. – 2027. iznosi 60 milijuna eura, od čega doprinos EU-a iznosi 80% (48 milijuna eura), a doprinos 27 država članica iznosi 20% (12 milijuna eura). Uz to, program ESPON 2030 prima potporu u iznosu od 1.685 milijuna eura od četiri partnerske države (Island, Lihtenštajn, Norveška, Švicarska).

Radi definiranja prioriteta, istraživačke aktivnosti ESPON-a organizirane su u Tematske akcijske planove (*Thematic Action Plans* ili TAP). Od 2023. godine su aktivnosti ESPON-a strukturirane oko četiri odobrena Tematska akcijska plana: Klimatski neutralni teritoriji, Upravljanje novim zemljopisnim područjima, Mjesta otporna na krize te Perspektive za sve ljude i mjesta. Uz to postoje još četiri utvrđena i predložena Tematska akcijska plana: Prekogranični život, rad i putovanje, Pametna povezivost, Europski teritoriji u globalnim interakcijama te Prilagodba utjecajima klimatskih promjena.

U tom okviru, ESPON isporučuje rezultate niza istraživanja u različitim formatima: studijska izvješća, publikacije, interaktivne karte i sažete podatke, otvorene skupove podataka, grafičke prikaze, podcaste i video zapise, časopise itd. Glavni korisnici ESPON-a su lokalna, regionalna i nacionalna tijela diljem Europe, koja mogu zatražiti istraživačke usluge i primati prilagođena istraživanja koja uključuju komparativnu analizu, analizu slučajeva i smjernice za politiku u odnosu na teme od njihova interesa. Primjerice, ESPON objavljuje „*pozive za ciljne analize*“, koji su otvoreni tijekom cijele godine, a podneseni prijedlozi se redovito ocjenjuju (prijedlozi moraju biti utemeljeni na konkretnom političkom izazovu i europskom partnerstvu). Također pruža *uslugu na zahtjev*, za koju je potreban prilagođeniji pristup (teritorijalna istraživanja na zahtjev ili radionice uzajamnog učenja).

Zaključno, Ingrid GOJEVIĆ ukazala je na važnost dokaza i aktivnosti ESPON-a koji mogu biti od koristi svima koji su zainteresirani za prethodno navedena tematska područja i teme, jer mogu upotrebljavati ESPON-ove baze podataka, istraživanja, karte, analize politika itd.

1.2 Zašto nove Arhitektonske politike Republike Hrvatske?

Uvodni govor o kontekstu ove radionice održao je Bojan LINARDIĆ, ravnatelj Zavoda za prostorni razvoj Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, te sažeto izložio motiv za nove nacionalne Arhitektonske politike Republike Hrvatske.

Prve hrvatske Arhitektonske politike je Vlada usvojila 2012. godine pod nazivom: „*Apolitika – Nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja za razdoblje 2013. – 2020.*“. Tim političkim dokumentom određena je visoka razina ambicije za izgrađeni okoliš te smjernice za budući razvoj kako bi se postigla visoka arhitektonska kvaliteta u Hrvatskoj. Dokument određuje tri glavna cilja:

1. Kultura građenja kao preduvjet kvalitete izgrađenog prostora.
2. Kvaliteta izgrađenog prostora kao osnova za dobar život svakog pojedinca.
3. Kvaliteta arhitekture kao poticaj za nacionalni razvoj i napredak⁵.

U tom je okviru *Apolitika* odredila deset međupovezanih tematskih područja: 1. Društvena svijest, 2. Javni zahvati u prostoru, 3. Graditeljska baština (nasljeđe), 4. Razvoj, planiranje i uređenje prostora, 5. Građenje i oblikovanje prostora, 6. Stanovanje, 7. Arhitektonsko-urbanistički natječaji za najkvalitetnije rješenje, 8. Obrazovanje, 9. Prostor i arhitektura kao pokretači gospodarskog razvoja i 10. Zakonodavni okvir, uz navođenje akcija te aktera koji su odgovorni za provedbu (Hrvatska, 2013.).

1.2 – ESPON PLW uvodni govor Bojana LINARDIĆA, ravnatelja Zavoda za prostorni razvoj Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine (Zagreb, 2023.).

Godine 2020. izrađeno je Izvješće o provedbi Arhitektonskih politika Republike Hrvatske koje sadrži pregled napretka provedbe politika u razdoblju od 2013. do 2020. godine, odnosno pregled izvedbe svih planiranih aktivnosti unutar svakog navedenog tematskog područja, a koje su provodila razna tijela i institucije u Republici Hrvatskoj.

Bojan LINARDIĆ istaknuo je da su, od njihova službenog usvajanja, smjernice Arhitektonskih politika uvrštene u glavne nacionalne strateške razvojne dokumente⁶, primjerice *Strategiju prostornog razvoja Republike Hrvatske* (2017.), u kojoj je arhitektura navedena kao područje politike za koje Hrvatski sabor treba usvojiti srednjoročni strateški dokument (Hrvatska, 2017.).

S obzirom na potrebu rješavanja suvremenih izazova, određivanja glavnih ciljeva i prioriteta te prepoznavanja aktivnosti i dionika iz različitih sektora, Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine pokreće postupak izrade novih i revidiranih Arhitektonskih politika RH. Novi dokument temeljit će se na međunarodnim konvencijama i deklaracijama kao što su UN-ovi ciljevi održivog razvoja (*Sustainable Development Goals* ili SDG) i svim relevantnim europskim dokumentima s prostornom dimenzijom kao što je *Europski zeleni plan*, *Teritorijalna agenda EU 2030*, te povezane inicijative kao što je *Novi europski Bauhaus*.

⁵ Pogledajte politiku: https://www.ace-cae.eu/fileadmin/New_Upload/6_Architecture_in_Europe/EU_Policy/HZ-report.pdf

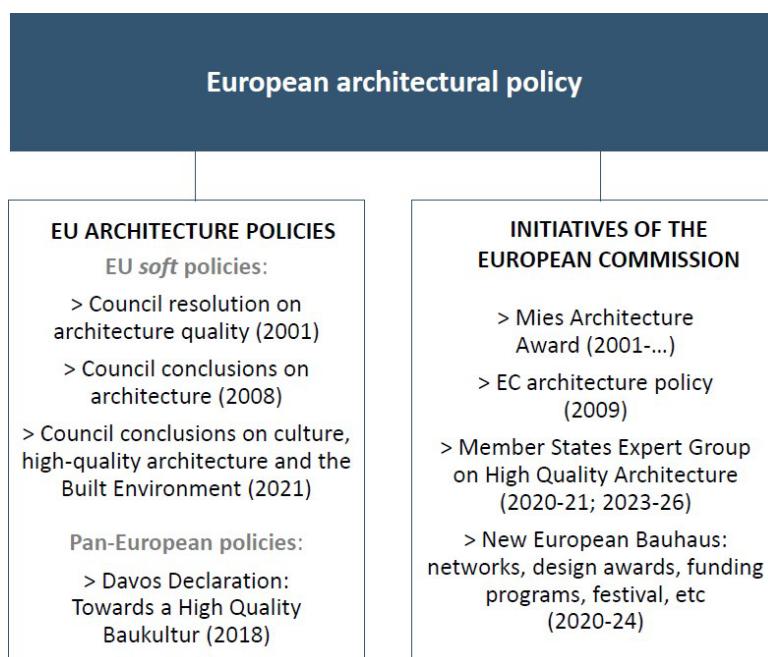
⁶ Za više informacija pogledajte: <https://hrvatska2030.hr/>

1.3 Arhitektonske politike u Europi: pregled

Nakon uvodnog dijela je João BENTO, voditelj istraživanja na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Lisabonu, Portugal, održao prezentaciju o razvoju arhitektonskih politika u Europi s pregledom glavnih europskih arhitektonskih politika i inicijativa te ukupnog napretka nacionalnih arhitektonskih politika u državama članicama.

Arhitektonske politike na razini EU-a

Arhitektonska politika EU-a sastoji se, s jedne strane, od političkih dokumenata koje je formalno usvojila Europska unija (EU), te, s druge strane, od inicijativa koje predvodi Europska komisija (Komisija i Glavna uprava za obrazovanje, mlade, sport i kulturu, 2021.).

1.3 – Dva stupa europske arhitektonske politike (slika: João BENTO).

Prva politika EU-a s općim pristupom arhitekturi bila je politika Vijeća iz 2001. godine, *Rezolucija o kvaliteti arhitekture*⁷, kojom je potvrđena vrijednost arhitekture za poboljšanje kvalitete života europskih građana a države članice potaknute da intenziviraju svoje napore za poboljšanje promicanja kvalitete arhitekture, i to putem politike uzornih javnih zgrada.

Nakon usvajanja *Leipziške povelje o održivim europskim gradovima* (2007.), koja navodi da „kvaliteta javnih prostora, urbanih umjetnih krajobraza i arhitekture, kao i urbani razvoj igraju značajnu ulogu za životne uvjete gradskog stanovništva”, Vijeće EU-a usvojilo je 2008. godine sljedeću politiku, *Zaključci o arhitekturi*⁸, u kojoj je zadržan isti holistički pristup, ali je naglasak stavljen na doprinos kulture održivom razvoju.

⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:073:0006:0007:EN:PDF>

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:319:0013:0014:EN:PDF>

Potom *Urbana agenda EU-a* (2016.) i *Nova leipziška povelja* (2020.) naglašavaju, između ostalih aspekata, važnost visokokvalitetnog oblikovanja i visokokvalitetnih javnih prostora za opće dobro, kao i potrebu za jačanjem dobrog urbanističkog planiranja i oblikovanja kako bi se omogućili kompaktni, društveno i gospodarski mješoviti gradovi. Da bi se to postiglo, prema *Novoj leipziškoj povelji*, potrebno je „holističko razumijevanje visokokvalitetne kulture građenja (*Baukultur*) kao temelja integriranog planiranja i procesa oblikovanja svakog izgrađenog okoliša u europskim gradovima“ (EU, 2020.).

Godine 2018. s istom su svrhom europski ministri kulture i drugi dionici usvojili Deklaraciju iz Davosa, *Prema visokoj kvaliteti građenja za Europu*⁹, koja naglašava središnju ulogu kulture u izgrađenom okolišu i poziva da se visoka kultura građenja smatra primarnim političkim ciljem, uz promicanje pojma kulture građenja izvan zemalja germanskog govornog područja. Slijedom rezultata međunarodne konferencije, švicarska vlada je 2021. godine pokrenula Sustav kvalitete Davos Baukultur (*Davos Baukultur Quality System* ili DBQS), alat koji omogućuje procjenu mjesta na temelju osam kriterija kvalitete. Te iste, 2021. godine je Vijeće EU-a usvojilo nove Zaključke o visokokvalitetnoj arhitekturi¹⁰, čime je pojačan zamah i europska predanost promicanju visokokvalitetnih životnih okruženja.

Istovremeno s politikama i izjavama, Europska komisija promiče visokokvalitetnu arhitekturu raznim inicijativama. Godine 2001. pokrenula je *Nagradu EU-a za suvremenu arhitekturu – Nagradu Mies van der Rohe*, kojom se svake druge godine odaje priznaje najboljim realizacija i nagrađuje kvalitetno oblikovanje u Europi¹¹.

U okviru Plana rada Vijeća u kulturi 2019. – 2022., EK je omogućila rad skupine stručnjaka država članica koji su se usredotočili na *Visokokvalitetnu arhitekturu i izgrađeni okoliš za svakoga*, što je rezultiralo objavom izvješća „*Prema zajedničkoj kulturi arhitekture*“ s predloženim nizom preporuka¹².

Na opće iznenađenje, predsjednica Europske komisije najavila je 2020. godine pokretanje *Novog europskog Bauhausa* (NEB)¹³, transdisciplinarnog kulturnog projekta koji u svoja vodeća načela uvrštava arhitektonsku kvalitetu i promišljanje o oblikovanju. NEB je trenutačno u fazi „Isporuke“ (2021. – 2023.) i „Distribucije“ (2023. – 2024.) (Europska komisija, 2021.).

Arhitektonske politike na nacionalnoj i regionalnoj razini

U posljednjih 30 godina sve se više prepoznaje vrijednost arhitekture i kvalitete oblikovanja na dobrobit građana, kako na europskoj tako i na nacionalnoj razini (Bento, 2017.). U tom kontekstu, mnoge europske zemlje i regije razvijaju javne politike koje podržavaju visokokvalitetnu arhitekturu i promiču izvrsnost oblikovanja.

---

⁹ <https://davosdeclaration2018.ch/>

¹⁰ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14534-2021-INIT/en/pdf>

¹¹ <https://www.miesarch.com/>

¹² <https://op.europa.eu/pt/publication-detail/-/publication/bd7cba7e-2680-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>

¹³ https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_en

Službenu arhitektonsku politiku na nacionalnoj/regionalnoj razini u ovom trenutku ima 26 vlada u EU-u, a uz njih još i Island, Norveška i Švicarska. Ovaj broj raste od početka 1990-ih godina i očekuje se nastavak njegova rasta u narednim godinama, što znači da će Europa uskoro u velikoj mjeri biti pokrivena nacionalnim/regionalnim arhitektonskim politikama (Bento, 2023.).

Većina tih politika počiva na pristupu „strateške sveobuhvatne politike“ u kojem se oblikovanje izgrađenog okoliša smatra krovnom temom a može proizvesti višestruke koristi i vrijednosti u raznim područjima te određuje skup inicijativa i akcija u obliku poticanja javne svijesti o važnosti visokokvalitetnog izgrađenog okoliša (Carmona i sur., 2023.).

Nekoliko europskih zemalja donijelo je nacionalni/regionalni zakon o arhitekturi kojim se formalizira načelo javnog interesa za arhitekturu. Neki od njih uključuju odredbe o zanimanju arhitekta, obveze za građevinske projekte koje moraju odobravati arhitekti, uvođenje načela kvalitete oblikovanja, obvezne arhitektonske natječaje za javne zgrade, stvaranje projektantskih savjetodavnih odbora, nove arhitektonske nagrade itd.

Opći trendovi i teme

Pri usporedbi različitih dokumenata arhitektonskih politika jasno je da se one temelje na širokom pojmu arhitekture koji obuhvaća ne samo zgrade, već i sve elemente od kojih se sastoje ljudska naselja. Slijedom holističkog pristupa, neke zemlje radije upotrebljavaju širi koncept: Nizozemci upotrebljavaju izraz *prostorno oblikovanje*, Nijemci *kultura građenja* (Baukultur), a Šveđani *projektiran životni okoliš*. Uzimajući u obzir tako široku definiciju, arhitektonske politike dotiču i isprepliću se s nekoliko javnih politika poput stambene, graditeljske, urbanističke, politike okoliša te krajobrazne politike, što iziskuje međusektorsku koordinaciju različitih javnih aktera.

U nekoliko europskih zemalja su u arhitektonske politike uvedeni novi pristupi upravljanju oblikovanjem. Neke su zemlje unutar javne uprave uspostavile namjenske službe za praćenje provedbe politike i omogućavanje provedbe inicijativa/aktivnosti koje promiču kvalitetu oblikovanja. Druge su imenovale tim državnih ili gradskih arhitekata koji će biti zaduženi za ostvarenje ciljeva arhitektonske politike i akcijskih planova. Uz to, diljem Europe raste broj namjenskih arhitektonskih kulturnih institucija.

Većina arhitektonskih politika je strateške prirode, usmjerena je na cilj, te određuje širok raspon inicijativa i akcija (neformalnih) koje europski istraživački projekt *Urban Maestro* (2021.) opisuje kao *neformalno upravljanje urbanističkim oblikovanjem* (<https://urbanmaestro.org/>). Projekt je otkrio da sve veći broj javnih uprava razvija niz sve raznolikijih i sofisticiranijih pristupa da bi ponudile jasno vodstvo u ovom području. Ti se pristupi aktivno i opsežno upotrebljavaju diljem Europe da bi se razvila pozitivna kultura unutar koje se mogu donositi odluke o oblikovanju te pomoglo u izradi kvalitetnijih projekata i mjesta.

Naposlijetku, João Bento istaknuo je da se arhitektonske politike također usvajaju na regionalnoj i lokalnoj razini gdje neki gradovi imenuju gradske arhitekate predvodnicima oblikovanja i usvajaju općinske arhitektonske politike.

2. STUDIJE NACIONALNIH SLUČAJEVA IZ PRAKSE

Tijekom jutarnjeg dijela radionice održane su tri prezentacije nacionalnih slučajeva iz prakse stručnjaka iz Švedske, Nizozemske i Finske. Tih troje stručnjaka ima opsežno iskustvo iz prakse arhitektonskih politika i politika oblikovanja, a predstavili su nacionalne arhitektonske politike koje su trenutačno na snazi u svakoj od njihovih zemalja, njihovu provedbu, uključene institucionalne aktere, instrumente upravljanja i inicijative za promicanje kulture kvalitete oblikovanja.

2.1 Švedska arhitektonska politika

Prvu studiju slučaja predstavila je Jessica SEGERLUND, voditeljica *think tanka* švedskog Nacionalnog centra za arhitekturu i oblikovanje (ArkDes)¹⁴, koja je opisala glavna obilježja švedske arhitektonske politike i ključne aktere uključene u njezinu provedbu.

2.1 – Prvi slajd prezentacije Jessice SEGERLUND (Zagreb, 2023.).

Švedska je bila jedna od prvih europskih zemalja koja je usvojila nacionalnu arhitektonsku politiku, a švedski je parlament 1998. godine odobrio nacrt zakona o arhitekturi i oblikovanju (1997./1998.: 117), pod nazivom „*Oblici za budućnost – Akcijski program za arhitekturu i oblikovanje*”¹⁵. Švedska politika naglašava dugoročan utjecaj arhitekture i oblikovanja na kvalitetu života građana. Spajajući ta dva komplementarna područja, politika određuje šest opsežnih ciljeva za poboljšanje kvalitete arhitekture i oblikovanja. Primjerice, njezin prvi cilj glasi: „*kvaliteta i estetske vrijednosti ne smiju biti podređene kratkoročnim financijskim uvjetima*” (Švedska, 1998.). Politika je također uvela nove „estetske odredbe“ u Zakon o planiranju i gradnji (1987.: 10), Zakon o cestama (1971.: 948) i Zakon o izgradnji željeznica (1995.: 1649), a odnose se na vrijednost estetski lijepog oblikovanja i obvezujuće su za sve državne službe.

¹⁴ Jessica SEGERLUND održala je svoje izlaganje putem videokonferencije.

¹⁵ Prijedlog švedskog zakona utemeljen je na prijedlogu koji je izradila međuresorna Radna skupina za arhitekturu i oblikovanje, koju su činili predstavnici osam ministarstava, a Vladi je predstavljen 1997. godine.

Među ostalim mjerama, prvi zadaci koji su se odnosili na švedsku politiku povjereni su brojnim državnim agencijama koje su bile uključene u radove izgradnje i održavanja u Švedskoj, da bi dale dobar primjer i uspostavile programe kvalitete koji ukazuju na mogućnosti poboljšanja kvalitete oblikovanja, te su izvijestile o vlastitim mjerama za poboljšanje kvalitete izgrađenog okoliša u područjima svoje odgovornosti (ibid.). U tom pogledu, politika arhitekture i oblikovanja bila je važna kao politički orijentir koji na visoku razinu podiže težnje za kvalitetom oblikovanja te kao alat upravljanja promiče pozitivne promjene u javnoj upravi i izvan nje (Larsson i sur., 2015.).

Petnaest godina kasnije, 2014. godine, švedska vlada odlučila je provesti reviziju državne politike za arhitekturu i oblikovanje. Od odbora je naručeno izvješće o istraživanju (SOU 2015:88) s ciljem izrade prijedloga nove politike te analize i predlaganja inicijativa. Temeljem rezultata rada triju radnih skupina, konačno izvješće je objavljeno 2015. godine. Između ostalog, u izvješću se napose navodi da bi vlada trebala imenovati nacionalnog državnog arhitekta. Nadovezujući se na preporuke iz izvješća, Vijeće ministara prihvatilo je novi prijedlog zakona o arhitekturi i oblikovanju 2017. godine (prijedlog zakona 2017/18:110). Zakonodavni prijedlog upućen je nacionalnom parlamentu koji je zakon usvojio 2018. godine pod nazivom „*Politika oblikovanog životnog okoliša*”.

S integriranim pristupom, po čemu se razlikuje od prethodne inačice, nova se politika temelji na konceptu „oblikovanog životnog okoliša” (šved. *gestaltad livsmiljö*) koji se odnosi i na nove i na postojeće zgrade, javne prostore, krajolike, kao i cjelokupni proces od općeg planiranja do provedbe i upravljanja. Prema Jessici SEGERLUND, ovaj novi koncept politike nudi široku perspektivu oblikovanja – kvalitetu života kao ekološki, gospodarski i društveno održivi razvoj – i povezanih procesa, što uključuje ne samo arhitekturu i oblikovanje, već i urbanističko oblikovanje, umjetnost te kulturnu baštinu.

Iako je usvojena u obliku propisa, nova švedska politika uključuje sveobuhvatnu arhitektonsku politiku, sličnu ostalim strateškim dokumentima, i postavlja visoke težnje, ciljeve i svrhe za dobro oblikovan životni okoliš. Svojim širokim djelokrugom, dokument određuje sljedeću viziju politike: „*S pažljivo oblikovanim životnim okolišem, gdje svatko ima priliku utjecati na razvoj zajedničkog okoliša, arhitektura i oblikovanje pridonijet će održivom, pravednom i manje podijeljenom društvu*” (Švedska, 2018.).

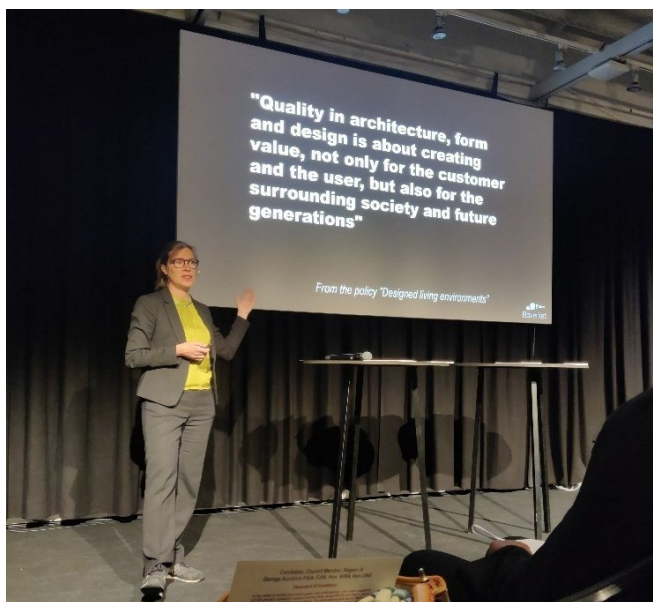
Ipak, nova politika zadržala je većinu načela prve inačice, poput važnosti države kao uzora, potrebe za davanjem prednosti kvaliteti u javnoj nabavi, važnosti podizanja svijesti, obrazovanja i širenja znanja u društvu, itd. Na temelju svoje prethodnice, nova politika uspostavila je sljedećih šest ponovo definiranih ciljeva:

- održivost i kvaliteta ne podređuju se kratkoročnim financijskim uvjetima,
- razvija se i širi znanje iz područja arhitekture i oblikovanja,
- javni sektor djeluje kao uzor,
- čuvaju se i razvijaju estetska, umjetnička i kulturna dobra,
- okoliš je oblikovan tako da bude dostupan svima te
- suradnja se razvija i na nacionalnoj i na međunarodnoj razini (ibid.).

Provedba

Budući da na izgrađeni okoliš utječu mnoga sektorska područja, politika naglašava potrebu jačanja suradnje između relevantnih javnih tijela u ovom području da bi se potaknuo razvoj održivog životnog okoliša (npr. predstavljanjem dobrih primjera iz prakse) te predlaže brojne načine suradnje na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Da bi postigla ciljeve politike, vlada je ovlastila četiri državne agencije različitih nadležnosti da provode ovu politiku: *Nacionalni odbor za stanovanje, graditeljstvo i planiranje (Boverket)*, *Nacionalni odbor za baštinu*, *Nacionalni centar za arhitekturu i oblikovanje (ArkDes)* i *Švedsko vijeće za umjetnost*. Uz vlastite sektorske nadležnosti, četiri agencije trebale bi surađivati na provedbi politike (vidjeti u nastavku).

Prepoznajući potrebu za jasnijom općom odgovornošću za koordinaciju, podršku kompetencijama i promicanje napora (ibid. str. 28), Nacionalnom odboru za stanovanje, graditeljstvo i planiranje dana je cjelokupna odgovornost za koordinaciju i praćenje politike te za pružanje podrške kompetencijama i promicanje inicijativa na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini¹⁶. U tom kontekstu, Odbor je unutar svojeg ustroja uspostavio funkciju nacionalnog državnog arhitekta da pomogne u provedbi i nadzoru politike, osigura vodstvo i promiče izvrsnost oblikovanja unutar javnog sektora (Bento, 2022.).

2.2 – Izjava Helene Bjarnegard, trenutačne švedske državne arhitektice, o njezinoj ulozi i važnosti arhitektonske politike za društvo, Kopenhagen 2023. (Slika: João Bento)

Odjel djeluje pod okriljem Ministarstva financija i središnja je vladina agencija sa zadatkom usmjeravanja i analiziranja tema koje se tiču urbanističkog planiranja, graditeljstva i stanovanja u Švedskoj, što uključuje i podršku općinama i regionalnim vlastima. Odjel je odgovoran za praćenje provedbe Zakona o planiranju i gradnji, može donositi propise u slučajevima kada ga za to ovlasti vlada te ima pravo odlučivati o općim smjernicama za oblikovanje koje se odnose na propise o planiranju i gradnji (npr. propisi o gradnji).

¹⁶ Za dodatne informacije pogledati: <https://www.boverket.se/en/start/>

Drugi ključni dionik je *Nacionalni odbor za baštinu* koji je odgovoran za teme koje se odnose na kulturnu baštinu, koje uključuju kulturne krajolike, kulturne okoliše, kulturne objekte i muzeje. Između ostalog, njegova je zadaća osigurati da se uzimaju u obzir kulturne vrijednosti u zgradama i krajoliku te pratiti interes kulturnog okoliša u planiranju i izgradnji zajednice. U suradnji s drugim tijelima, Nacionalni odbor za baštinu također je odgovoran za promicanje i njegovanje kulturno-povijesnih vrijednosti izgrađenog okoliša.

Treći ključni dionik je *Nacionalni centar za arhitekturu i oblikovanje* (ArkDes). Financira ga Ministarstvo kulture, a zadaća je ArkDes-a promicati vrijednosti arhitekture i oblikovanja radi poboljšanja kvalitete života građana da bi se pak podigla kvaliteta oblikovanja urbanog okoliša u Švedskoj. To se postiže putem izložbi, događanja i rasprava, obrazovnih programa, zbirki i knjižnica itd. Primjera radi, svake godine tisuće učenika i nastavnika sudjeluju u ArkDesovim aktivnostima za škole osmišljenim za pripremu školskih programa koji obuhvaćaju niz predmeta i omogućuju učenicima da putem rasprava, vođenih obilazaka, praktičnih zadataka itd. sudjeluju u temama od stanovanja do boja i oblika u arhitekturi.

ArkDes je 2018. godine osnovao istraživački program pod nazivom *ArkDes Fellowship*, čiji godišnji poziv pruža mogućnost provođenja interdisciplinarnih istraživanja u područjima arhitekture i oblikovanja. Nedavno su pokrenuli *ArkDes Think Tank*, kreativni centar za istraživanje, suradnju i stratešku analizu, koje je uglavnom usmjeren na istraživačka pitanja koja propituju vladinu politiku arhitekture i oblikovanja.

Četvrti i posljednji ključni dionik je *Švedsko vijeće za umjetnost* čija je glavna zadaća, ponajviše kroz potporu umjetničkoj djelatnosti, provoditi nacionalne kulturne politike koju određuje parlament. Nastavno na Politiku oblikovanog životnog okoliša, Vijeće za umjetnost podržava na jednom mjestu ulogu umjetnosti u radu s održivim okolišem, kako fizički u odnosu na arhitekturu, krajolik i kulturnu povijest mjesta, tako i društveno upotrebom nematerijalne kulturne baštine, postojećih društvenih vrijednosti i procesa.

Na razinama nižim od nacionalne, županijski upravni odbori predstavljaju vladu u 21 županiji, a njihova je zadaća osigurati ostvarenje ciljeva arhitektonske politike savjetovanjem i strateškim radom. Na lokalnoj razini, 290 općina ima odlučujuću ulogu u oblikovanju i upravljanju lokalnim životnim okolišem, kako u ulozi lokalne vlasti u razvoju i upravljanju javnim zemljištem, tako i kao developer, vlasnik imovine, vlasnik zemljišta, upravitelj i najmodavac. U ovom trenutku, sve veći broj švedskih lokalnih samouprava ima vlastitu općinsku arhitektonsku politiku ili ju planira. Nakon decentralizacije sustava upravljanja, za postizanje ciljeva nacionalne politike je ključna aktivna uloga općine da bi se osigurao dugoročan održivi razvoj na lokalnoj razini (Švedska, 2018.).

Naposljetku, Jessica SEGERLUND naglasila je dugoročni utjecaj arhitektonske politike koji teži ka „kulturnoj preobrazbi” načina na koji društvo percipira i doživljava životni okoliš, pri čemu se arhitektura i kvaliteta oblikovanja trebaju percipirati kao mehanizmi „stvaranja vrijednosti, ne samo za kupca i korisnika, već i za okolno društvo i budućnost”.

2.2 Nizozemska arhitektonska politika

Drugi slučaj iz prakse predstavila je Saskia NAAFS, savjetnica za strategije u nizozemskom Vladinom savjetodavnom odboru¹⁷, koja je predstavila nizozemsku nacionalnu arhitektonsku politiku, njezine glavne značajke i ključne aktere uključene u njezinu provedbu.

2.3 – Naslovnica najnovije nizozemske arhitektonske politike „Akcijnski program prostornog oblikovanja 2021. – 2024.“ (Nizozemska, 2021. engleska verzija).

S dugom tradicijom u planiranju korištenja zemljišta i urbanističkom oblikovanju, Nizozemska je bila jedna od prvih zemalja u svijetu koja je 1991. godine usvojila nacionalnu arhitektonsku politiku, naslovljenu „*Prostor za arhitekturu*“ (Ruimte voor Architectuur), (Cousins, 2009.). Izrađena u suradnji dvaju ministarstava, ta nizozemska inicijativa bila je prva takva politika koja je usvojila sveobuhvatan pristup arhitekturi i urbanističkom oblikovanju usmjeren na podizanje kvalitete oblikovanja javnih zgrada i izgrađenog okoliša kao krovni pristup kulturi i politici gradnje (Nizozemska, 1991.). Nastavno na strateški pristup, u nizozemskoj arhitektonskoj politici određena su dva glavna cilja: promicanje dobre prakse među tijelima vlasti i stvaranje povoljne klime za arhitekturu i urbanističko oblikovanje (Dings, 2009., str. 133).

Od tada je nizozemska vlada obnavljala svoju arhitektonsku politiku svake četiri godine i odobravalala svoj višegodišnji proračun za politiku, uvodeći nove teme i ažurirajući svoj akcijski plan. Druga inačica politike pod nazivom „*Arhitektura prostora*“ usvojena je 1996. godine i uvelike je proširila djelokrug politike uvođenjem šireg koncepta „prostorne kvalitete“ te uključivanjem širokog spektra aktera i drugih disciplina, kao što su urbani razvoj, prostorno uređenje, krajobrazna arhitektura i oblikovanje infrastrukture. Unatoč novim temama i opsegu, politički alati ostali su uglavnom isti, s tim da su kulturne institucije morale posvetiti više pažnje istraživanjima i aktivnostima u urbanom i regionalnom planiranju (Stegmeijer i sur., 2012.).

¹⁷ Saskia NAAFS održala je svoje izlaganje putem videokonferencije.

Tijekom razdoblja teške gospodarske recesije 2012. godine, novi vladin pristup označio je zaokret načina na koji se arhitektonska politika provodila prethodnih 20 godina. Nakon objave pet arhitektonskih memoranduma, prošireno je područje djelovanja usvajanjem *akcijskog plana* usmjerenog na poticanje odgovora prostornog oblikovanja na društvene izazove. Od tada je usvojena i šesta inačica politike (2013. – 2016.), ovaj put kao akcijski plan (ili akcijski program), a odredila je „kompaktnu osnovnu kulturnu infrastrukturu” koja se sastoji od jednog fonda za poticaje i jednog instituta za kulturu. Unatoč tomu, zadržan je cilj izvrsnosti pri naručivanju te je navedeno da je središnja vlada i dalje predana ranom uključivanju oblikovanja i projektanata u političke procese nacionalnih programa i projekata. Zadržana je i uloga glavnog državnog arhitekta, koja je opisana u nastavku.

Osma, najnovija nizozemska politika usvojena je 2021. godine a izradila su je dva ministarstva (Ministarstvo obrazovanja, kulture i znanosti i Ministarstvo unutarnjih poslova i prekomorskih odnosa Kraljevine Nizozemske) pod nazivom „*Akcijski program za prostorno oblikovanje (2021. – 2024.) Oblikovanje povezuje*”. Prema NAAFS, glavni cilj tog akcijskog plana je poticanje upotrebe prostornog oblikovanja za promicanje visokokvalitetnog životnog okoliša i istodobno suočavanje s hitnim društvenim izazovima. Njegova glavna područja djelovanja su sljedeća:

1. Dinamičan plan oblikovanja širokog spektra
2. Vlada kao dobar klijent
3. Primjena oblikovanja na lokalne i regionalne inicijative
4. Jačanje kompetencija, znanja i stručnosti
5. Vođenje dijaloga o oblikovanju, omogućavanje razmjene iskustava, dosezanje novih ciljnih skupina i pružanje smjernica (Nizozemska, 2021.).

Istodobno je u novi Zakon o planiranju i zaštiti okoliša uveden koncept „kvalitete okoliša” usmjeren na postizanje dobre kvalitete prostora i okoliša te uključuje aspekte kao što su „kulturna baština, arhitektonska kvaliteta, urbanistička kvaliteta, kvaliteta krajolika i kvaliteta prirode” (Assen i Campen, 2020.). U tom je okviru 2020. godine vlada objavila Nacionalnu strategiju prostornog planiranja i zaštite okoliša (kratica na nizozemskom: NOVI). Sadašnji *Akcijski program za prostorno oblikovanje* je jedna od politika koja će pridonijeti prioritetima NOVI-ja i to ulaganjem u „kapacitete za oblikovanje” u sektoru prostornog oblikovanja te podizanjem svijesti među javnim naručiteljima i drugim inicijativama.

Glavni državni arhitekt i Vladin savjetodavni odbor

U Nizozemskoj, funkcija glavnog državnog arhitekta postoji od početka 19. stoljeća. Naziv i odgovornosti koje nosi ta funkcija mijenjali su se tijekom godina⁵⁰. Međutim, nakon 1957. godine su dužnosti državnog arhitekta prešle s oblikovanja javnih zgrada na savjetovanje Agencije za građenje i središnje vlade općenito o određenim građevinskim projektima te na pružanje smjernica u širokim javnim raspravama o navedenoj temi. Funkcija glavnog državnog arhitekta proširena je kasnih 1980-ih, a njezin obnašatelj postaje i savjetnik cijele vlade u području urbanog planiranja, spomenika, arhitekture, infrastrukture, krajolika, prostornih pitanja, arhitektonske politike i likovnih umjetnosti (Nizozemska, 2015.).

Danas glavni državni arhitekt djeluje unutar Središnje državne agencije za imovinu (RVB) koja je dio Ministarstva unutarnjih poslova i prekomorskih odnosa Kraljevine Nizozemske. Glavni državni arhitekt od 2004. godine predsjedava Vladinim savjetodavnim odborom koji središnju vladu savjetuje o oblikovanju u različitim pitanjima prostora i raznim projektima (vidjeti dolje). Glavni državni arhitekt ima poseban položaj kada je riječ o obavljanju njegovih dužnosti. S jedne je strane ta osoba prvi savjetnik upravnog odbora RVB-a o RVB-ovim zgradama, poslovima i lokacijama dok s druge strane djeluje kao savjetnik ministra o općim političkim pitanjima koja se tiču kvalitete arhitekture i prostornog planiranja u širem smislu

Glavnom državnom arhitektu potporu pruža poseban ured i osoblje a od njega se očekuje da pruža samostalno i cjelovito savjetovanje o pitanjima prostornog planiranja te tematskim područjima ili onima usmjerenim na određeni prostor. Ti se savjeti mogu odnositi na sve faze procesa donošenja politika, planiranja i provedbe (ibid.). Uz to, glavni državni arhitekt može različitim ministarstvima pružati „zatražene i nezatražene savjete o pitanjima razvoja politike i strateškog razvoja koja se odnose na arhitekturu, urbano i ruralno planiranje, infrastrukturu i krajolik te osigurati da prostorno oblikovanje bude primjereno zastupljeno u propisima i obrazovanju” (ibid.).

Glavni državni arhitekt u suradnji s Vladinim savjetodavnim odborom promiče i nadgleda integraciju i kvalitetu oblikovanja zgrada središnje vlade (npr. sudova, ureda vlade i ministarstava) i time usklađuje oblikovanje s urbanističkim planiranjem te očuvanjem i korištenjem umjetničkih djela u javnim ustanovama. To znači da ta osoba može savjetovati, čak i ako se to od nje ne zatraži, o načinu na koji bi se trebala oblikovati arhitektonska kvaliteta u vladinim zgradama u novim tržišnim odnosima.

2.4 – Jedna od radionica Vladinog savjetodavnog odbora „Future Atelier” (2020 © College van Rijksadviseurs)

Saskia NAAFS istaknula je kao primjer trogodišnji program pod nazivom *Future Atelier NL2100* koji promišljanje o dugoročnom oblikovanju upotrebljava kao metodu za poticanje promišljanja o budućnosti Nizozemske. Vladin savjetodavni odbor u prvoj je godini angažirao tri projektantska ureda za provedbu istraživanja oblikovanja u različitim prostornim izazovima, s naglaskom na sloj umrežavanja. Zatim je uslijedio trodnevni događaj *Future Atelier* tijekom kojeg su male grupe projektanata, stručnjaka i umjetnika koji su se bavili raznim temama primijenile buduća razmišljanja na probleme iz stvarnog života. Sve je to objedinjeno javnim događanjem te je održan niz razgovora tijekom kojih se s uzvanicima raspravljalo o najvažnijim temama.

NAAFS je također istaknula važnost redovitog održavanja projektantskih natječaja radi poticanja novog smjera promišljanja o oblikovanju u složenim pitanjima. Tijekom godina je Vladin savjetodavni odbor isticao nekoliko projektantskih idejnih natječaja s raznim temama, kao što su stanovanje za izbjeglice (2015.), novi oblici skrbi i podrške starijima (2017.) te dogovori poljoprivrednika i građana (2018.). Primjerice, Vladin savjetodavni odbor pokrenuo je 2019. godine natječaj „*Panorama Lokaal*” čiji je cilj bio donošenje nove vizije za ruralno-urbane rubne dijelove u Nizozemskoj. Ta se inicijativa sastojala od idejnog natječaja u dvije faze na temu stambenih četvrti na periferiji nizozemskih gradova s ciljem omogućavanja njihove obnove i prilagodbe trenutačnim izazovima na boljim mjestima¹⁸.

2.5 – Jedna od faza natječaja „*Panorama Lokaal*” uz lokalnu suradnju 2018. (© *College van Rijksadviseurs*)

Vladin savjetodavni odbor također predsjedava timovima za projektantsko savjetovanje, koji su u Nizozemskoj poznati pod nazivom Timovi za kvalitetu (*Quality-teams* ili *Q-teams*); to su multidisciplinarni timovi stručnjaka koji pružaju neovisno savjetovanje o prostornom razvoju i prostornoj politici. Timovi za kvalitetu pružaju znanje i projektantske kapacitete lokalnim, okružnim ili regionalnim tijelima vlasti kroz formalno i neformalno savjetovanje u ranim fazama postupaka planiranja i oblikovanja.

Konačno, NAAFS je naglasila da Vladin savjetodavni odbor u većini svojih aktivnosti promiče suradnju s nekoliko ključnih partnera: vladinim odjelima, lokalnim tijelima vlasti, nevladinim tijelima i drugim organizacijama, radi pridobivanja podrške i sredstava za razvoj projekata, ponekad uz dijeljenje troškova i odgovornosti. Na taj način, Vladin savjetodavni odbor u praksi uključuje različite partnere i širi utjecaj svoje inicijative. Primjerice, sadašnji program „Nova kultura građenja” (*Een Nieuwe Bouwcultuur*), čiji je cilj poticanje biološke i zelene gradnje, inicijativa je Vladinog savjetodavnog odbora, a podupire ju nekoliko ministarstava, Središnja državna agencija za imovinu i Državna agencija za šumarstvo (*Staatsbosbeheer*)¹⁹.

¹⁸ Dodatne informacije: <https://www.collegevanrijksadviseurs.nl/projecten/panorama-lokaal>

¹⁹ Uz potporu Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva poljoprivrede, prirode i kvalitete hrane, Ministarstva obrazovanja, kulture i znanosti te Središnje državne agencije za imovinu: <https://www.collegevanrijksadviseurs.nl/projecten/nieuwe-bouwcultuur>

2.3 Finska arhitektonska politika

Treću i posljednju studiju slučaja iz prakse predstavila je Emma HARJU, viša savjetnica Ministarstva obrazovanja i kulture, koja je opisala postupak nedavnog usvajanja nove finske arhitektonske politike (2022. godine), njezine glavne koncepte, ciljeve i inicijative.

Postupak izrade politike započeo je u Finskoj imenovanjem odbora zaduženog za pripremu prve nacionalne politike o arhitekturi 1997. godine. Godinu dana kasnije, prijedlog politike dostavljen je vladi nakon čega ju je potvrdio parlament 1998. godine. Ova se politika u to vrijeme smatrala referentnim dokumentom zbog naglaska na mlade naraštaje i važnosti arhitektonskog obrazovanja za stvaranje kulturnih vrijednosti u finskom društvu²⁰.

2.6 – Naslovnice prve (1998.) i druge (2022.) finske arhitektonske politike.

Prva finska politika počivala je na načelu odgovornosti vlade za promicanje kvalitete arhitekture i izgrađenog okoliša jer svi građani imaju pravo uživati u dobrom životnom okolišu (Finska, 1998., str. 5). Jedno od načela arhitektonske politike bio je održivi razvoj, zbog čega je vlada trebala revidirati zakonske tekstove radi promicanja održivijeg razvoja i pridavanja veće pozornosti kvaliteti gradnje, pitanjima okoliša, pristupu životnog ciklusa te promicanju obnove (ibid., str. 19). Uz to, upućuje na potrebu da se osigura dostupnost projektantskih vještina unutar javnog sektora kroz jačanje sustava regionalnih arhitekata, tako da male općine mogu imati koristi od arhitektonskog i planerskog savjetovanja (ibid.).

Provedbu politike pratila je radna skupina koja je u izvješću o napretku (2002.) zaključila da su ciljevi i njezine 24 mjere uglavnom postignuti. Zadatak praćenja i promicanja arhitektonske politike prenesen je 2004. godine na Nacionalni odbor za arhitekturu koji je djelovao u okviru Umjetničkog vijeća Finske. Promicanje arhitektonske politike i komunikacije dodijeljeni su 2013. godine novom Arhitektonskom informacijskom centru (*Archinfo Finland*) koji je te godine i uspostavljen (Finska, 2022., str. 12).

²⁰ Dokument finske arhitektonske politike preveden je na pet jezika.

Revidirana arhitektonska politika pod nazivom „Ususret održivoj arhitekturi – finski program arhitektonske politike 2022. – 2035.” usvojena je 2022. godine nakon dugog participativnog postupka i postupka javnog savjetovanja. Zbog njegove strateške prirode, program nove arhitektonske politike (*Apoli*) daje „sveobuhvatnu perspektivu razvoja finskog izgrađenog okoliša utemeljenu na ciljevima” (Finska, 2022.). Pod vodstvom dvaju ministarstava, Ministarstva obrazovanja i kulture te Ministarstva zaštite okoliša, cilj nove politike je jačanje suradnje između različitih dionika koji mogu utjecati na izgrađeni okoliš u Finskoj.

U tom smislu, *Apoli* ne stvara nove propise za sektor oblikovanja i gradnje, već određuje strateške smjernice za sve dionike koji imaju utjecaja na izgrađeni okoliš, određuje izazove koje još treba riješiti i predlaže mjere koje će pozitivno utjecati na javne i privatne aktere te ih usmjeravati prema specifičnim ishodima u smislu oblikovanja izgrađenog okoliša. Niz inicijativa koje su utemeljene na neformalnom pristupu politike ima za cilj postizanje održivosti putem zagovaranja, pregovaranja i informiranja te su uspostavljene na način koji uključuje niz akcija, poput kampanja, promidžbi, istraživanja, obrazovanja, obuke, informiranja i komunikacija.

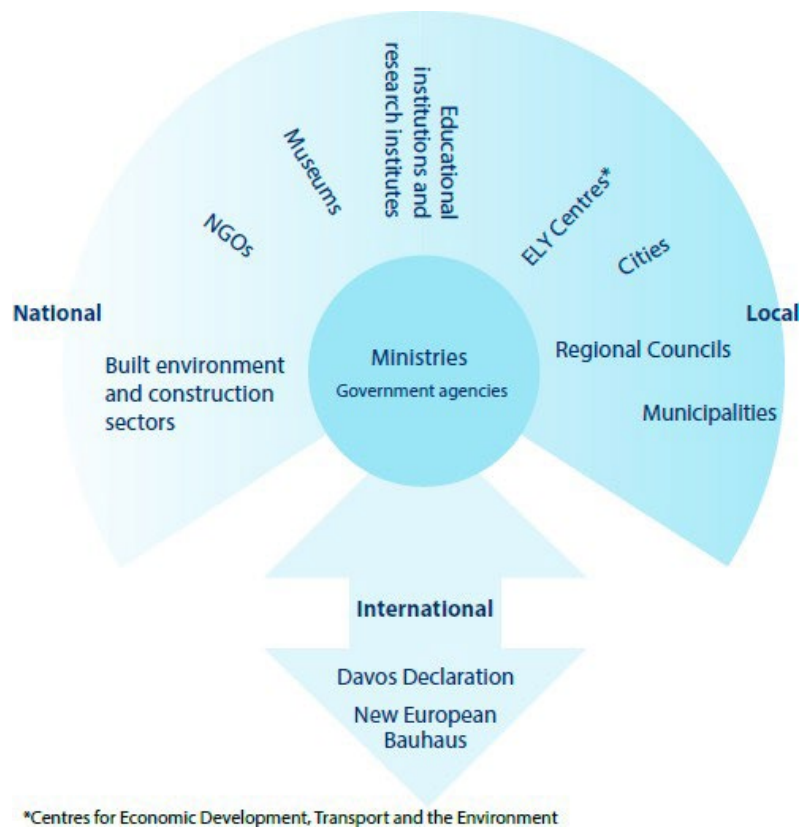
Nova je politika podijeljena na pet tematskih poglavlja: klimatske promjene i bioraznolikost, jednakost i društvena uključenost, gospodarstvo i međunarodni poslovi, značenje i identitet, obrazovanje i istraživanje. *Apoli* također predstavlja višedimenzijski koncept arhitektonske održivosti koji pridonosi trenutačnoj europskoj i međunarodnoj raspravi o tome kako poboljšati kvalitetu gradnje i više uvažavati izgrađeni okoliš kao dio kulture (ibid.)

2.7 – Konceptualni okvir „održive arhitekture” nove finske politike (Finska, 2022.)

Provedba

U provedbi, program nove finske politike proizlazi iz zajedničkih napora nekoliko vladinih odjela i neovisne organizacije. Uspostavljena je skupina za koordinaciju politike čiji je cilj praćenje provedbe programa, a pod predsjedanjem je Ministarstva obrazovanja i kulture. Njezini članovi su iz Ministarstva zaštite okoliša, Ministarstva gospodarskih poslova i zapošljavanja, Centra za promicanje umjetnosti, Finske agencija za baštinu i *Archinfo Finland*.

2.7 – Ključni dionici programa finske arhitektonske politike (Finska, 2022.)

Prema HARJU, u promicanju arhitekture u javnosti i postizanju komunikacijskih ciljeva, Ministarstvo obrazovanja i kulture financira finski Arhitektonski informacijski centar (*Archinfo*) radi poticanja rasprave o arhitektonskoj politici i informiranja o trenutačnim projektima i inicijativama povezanih s ovim programom. *Archinfo* je uspostavljen 2013. godine i jedan je od osam umjetničkih informacijskih centara koje podupire Ministarstvo obrazovanja i kulture²¹.

Archinfo promiče arhitekturu u široj javnosti s naglaskom na tri ključna područja: podizanje općeg uvažavanja arhitekture u Finskoj, podizanje prepoznatljivosti finske arhitekture u međunarodnom okruženju i jačanje društvene važnosti arhitekture. Da bi to postigao, *Archinfo* (prema njihovoj internetskoj stranici) stvara „sadržaje i događanja koji podupiru rasprave o izgrađenom okolišu među građanima koje zanima lokalni okoliš i održiva budućnost”.

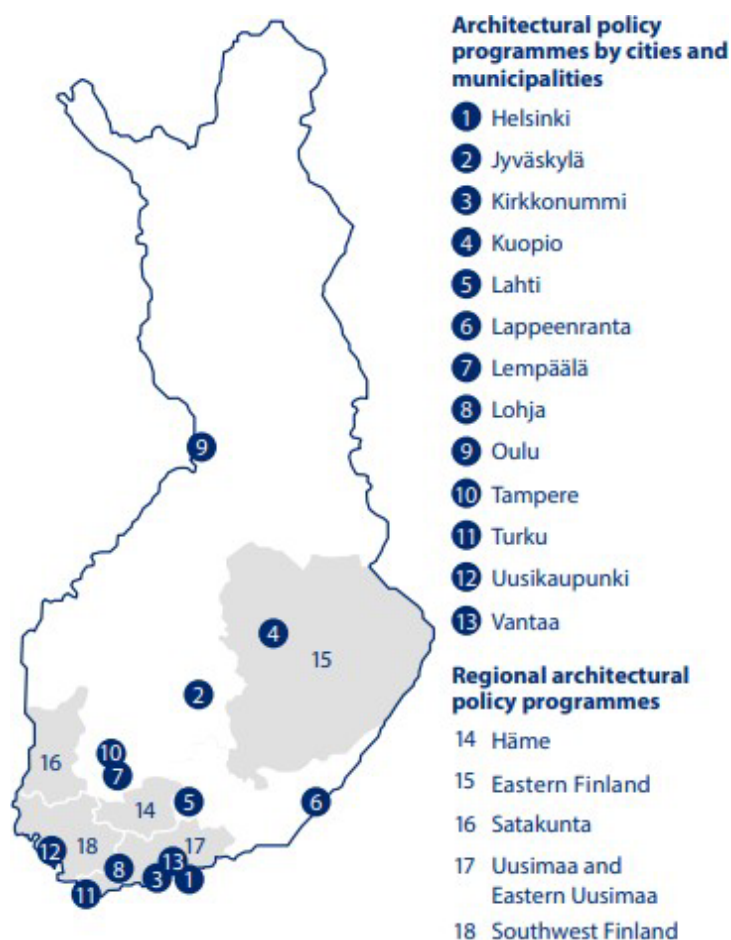
Kao primjer navodi se Finski arhitektonski navigator (*Finnish Architecture Navigator*) koji je baza probranih podataka finske arhitekture kojom upravlja *Archinfo*. Ta se baza podataka stalno nadopunjuje novim arhitektima i projektima, sa ciljem da kao internetski servis uključuje sva ključna djela i arhitekture finske arhitekture kroz prošlost pa sve do danas. Probranim temama predstavljaju se različita gledišta o sociološkim, tipološkim ili drugim tematskim finske arhitekture²².

²¹ *Arkkitehtuurikeskus ry*, koji vodi *Archinfo*, osnovan je godinu dana ranije (2012.). Osnovao ga je pet ključnih nevladinih organizacija na području arhitekture: Udruženje finskih arhitekata (SAFA), Zaklada finskog muzeja arhitekture, Udruženje arhitektonskih ureda (ATL), Zaklada za informiranje o gradnji (RTS) i Zaklada Alvar Aalto. Pogledajte: <https://www.archinfo.fi/>

²² Za više informacija pogledajte: <https://finnisharchitecture.fi/>

Kao još jedan primjer inicijative, Emma HARJU predstavila je projekt „*New Loca*” (Novo lokalno) koji se sastoji od grupe dionika zainteresiranih za promicanje arhitektonske politike na lokalnoj razini. Inicijativu vodi Centar za promicanje umjetnosti s osam sudionika izabranih putem javnog poziva. Rasprave će biti predstavljene u završnoj publikaciji u formatu koji se može dijeliti, uz razmatranje različitih mogućnosti promicanja održive arhitekture na lokalnoj razini.

Ta inicijativa prati regionalne i lokalne trendove u razvoju regionalnih i općinskih arhitektonskih politika koje možemo vidjeti i u drugim nordijskim zemljama. Osim nacionalne razine, također je trinaest (13) finskih općina i pet regija usvojilo arhitektonsku politiku (Finska, 2022.) (vidjeti sliku 2.8).

2.8 – Finski gradovi, regije i područja koji su izradili program arhitektonske politike (2021.). (Izvor: Finski program arhitektonske politike 2022. – 2035., str. 14)

3. DIO S PARALELNIM RADIONICAMA

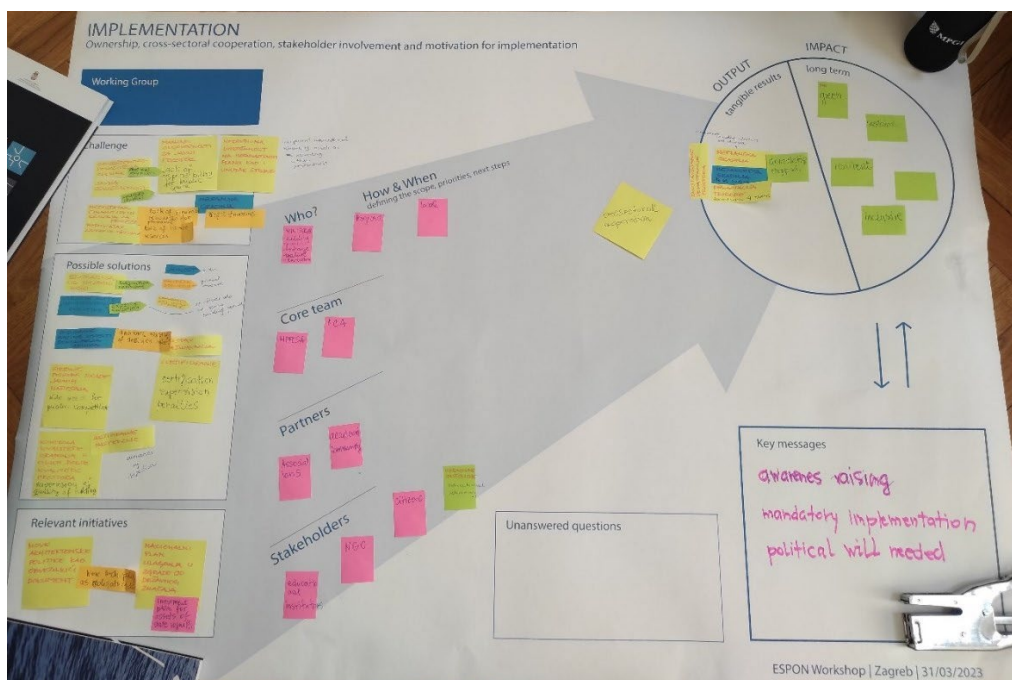
Poslijepodnevni dio sastojao se od tri paralelne radionice na temu tri međusobno povezane „dvojbe“: provedba, kultura oblikovanja i utjecaj. Sudionici su bili podijeljeni u tri manje skupine koje su radile oko sat i pol. Prvo je svaka grupa morala odrediti glavne izazove, predložiti moguća rješenja i povezane inicijative. Nakon toga su morali utvrditi koje glavne dionike je potrebno uključiti u postupak, te način i vrijeme djelovanja i/ili suradnje radi postizanja željenih ishoda koji bi mogli utjecati na procese upravljanja oblikovanjem i poboljšati životni okoliš.

S obzirom da su svi prisutni sudionici na događaju bili iz Hrvatske (osim Joāa Benta), teme i pitanja o kojima se raspravljalo bili su usmjereni na nacionalni kontekst. Unatoč tomu, može se zaključiti da su izazovi i rješenja, ili barem njihovi dijelovi, utvrđeni u trima radionicama uglavnom transnacionalni i uobičajeni u većini država i regija diljem Europe.

3.1 Radionica 1: Provedba

Prva radionica bila je posvećena provedbi i pokrivala je sljedeće podteme: vlasništvo, međusektorska suradnja, uključenost dionika i razlozi za provedbu. Sljedeća potpitanja utvrđena su za vođenje radionice i rasprave:

- Kako se vodstvo u oblikovanju može uključiti u različite sektore i na različitim državnim razinama?
- Kako bi vladini i nevladini akteri trebali komunicirati da bi ostvarili ciljeve politike?
- Kako se može osigurati kultura oblikovanja: odozdo prema gore ili odozgo prema dolje?
- U kojem se mjerilu najbolje provodi arhitektonska politika?

3.1 – Plakat radionice 1 koji su ispunili sudionici (Zagreb, 2023.)

Utvrđeni su sljedeći problemi:

Izazovi:

- manjak svijesti i odgovornosti za visokokvalitetan javni prostor
- potreba za većom sviješću kreatora politike
- nedostatak financijskih sredstava za programe
- nedostatak ljudskih resursa
- nezakonite strukture
- nezadovoljavajuća razina međunarodne umreženosti te umrežavanja stručnjaka

Moguća rješenja:

- obrazovanje od najranije dobi
- stručna obuka službenika koji izdaju građevinske dozvole
- politička struktura
- podizanje svijesti donositelja odluka.
- certificiranje
- nadzor i sankcije
- šira upotreba javnih natječaja
- pojačana aktivnost inspekcije
- nadzor kvalitete građenja

Relevantne inicijative:

- nove Arhitektonske politike kao obvezni dokument
- Plan ulaganja za imovinu od državnog značaja

Akteri:

- Tijela državne uprave (gradnja, planiranje, baština, okoliš, kultura)
- Glavni tim: Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, Hrvatska komora arhitekata
- Partneri: udruženja, sveučilište, zajednica
- Dionici: Obrazovne institucije, nevladine organizacije, građani

Kako i kada

- Regionalno i lokalno
- Međusektorska suradnja

Rezultati i učinak

- Materijalni ishodi: prestanak urbane i teritorijalne devastacije (npr. neplanirana gradnja, nelegalna gradnja, uništavanje prirode)
- Dugoročno: otporni i uključivi gradovi, više zelenih prostora, održivost

Ključne poruke

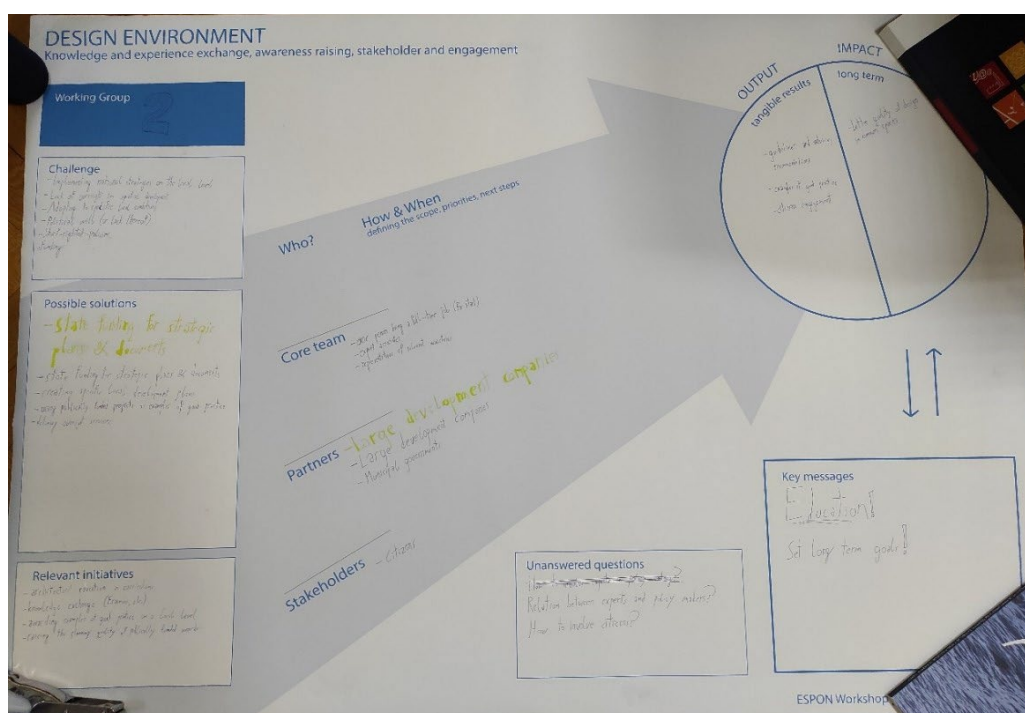
- Podizanje razine svijesti, obvezna provedba, potrebna je politička volja

3.2 Radionica 2: Oblikovno okruženje

Druga paralelna radionica bila je posvećena temi „oblikovnog okruženja” te su obrađene sljedeće pod teme: razmjena znanja i iskustva, podizanje razine svijesti, dionici i uključenost.

Za vođenje rasprave utvrđena su sljedeća potpitanja:

- Kako promicati kulturu oblikovanja koja daje prednost kvaliteti mjesta?
- Kako mobilizirati različite aktere u korist bolje oblikovanih okruženja?
- Mogu li inicijative za podizanje svijesti i alati za izgradnju kapaciteta stvoriti zatvoreni krug za postizanje učinkovitijih rezultata?
- Kako uvjeriti privatne dionike (developere, investitore, itd.) da ulažu u visokokvalitetnu arhitekturu?

3.2 – Plakat radionice 2 koji su ispunili sudionici (Zagreb, 2023.)

Utvrđeni su sljedeći problemi: Izazovi:

- Provedba nacionalnih strategija na lokalnoj razini
- Nedostatak nadzora nad prostornim razvojem
- Prilagodba specifičnim lokalnim uvjetima
- Politička volja (ili njezin nedostatak)
- Kratkoročne politike
- Financiranje

Moguća rješenja:

- Državno financiranje strateških planova i dokumenata za visokokvalitetni razvoj

- Izrada specifičnih planova lokalnog razvoja i provedba natječaja
- Korištenje javno financiranih projekata kao primjera dobre prakse
- Definiranje usluga nadzora

Relevantne inicijative:

- Arhitektonsko obrazovanje u nastavnom planu
- Razmjena znanja (Erasmus i sl.)
- Primjeri dobre prakse na lokalnoj razini
- Nagrađivanje najbolje prakse
- Podizanje kvalitete planiranja i povećanje broja javno financiranih projekata

Akteri:

- Jedna osoba zaposlena na puno radno vrijeme (za početak) za koordinaciju izrade politike
- Stručna udruženja
- Predstavnici relevantnih ministarstava
- Dionici: velika razvojna poduzeća, općine, građani

Rezultati i učinak

- Materijalni ishodi: smjernice, savjeti, preporuke o načinu poboljšanja prostora, primjeri najbolje prakse, uključivanje građana itd.
- Dugoročno: bolja kvaliteta oblikovanja zajedničkih prostora

Ključne poruke

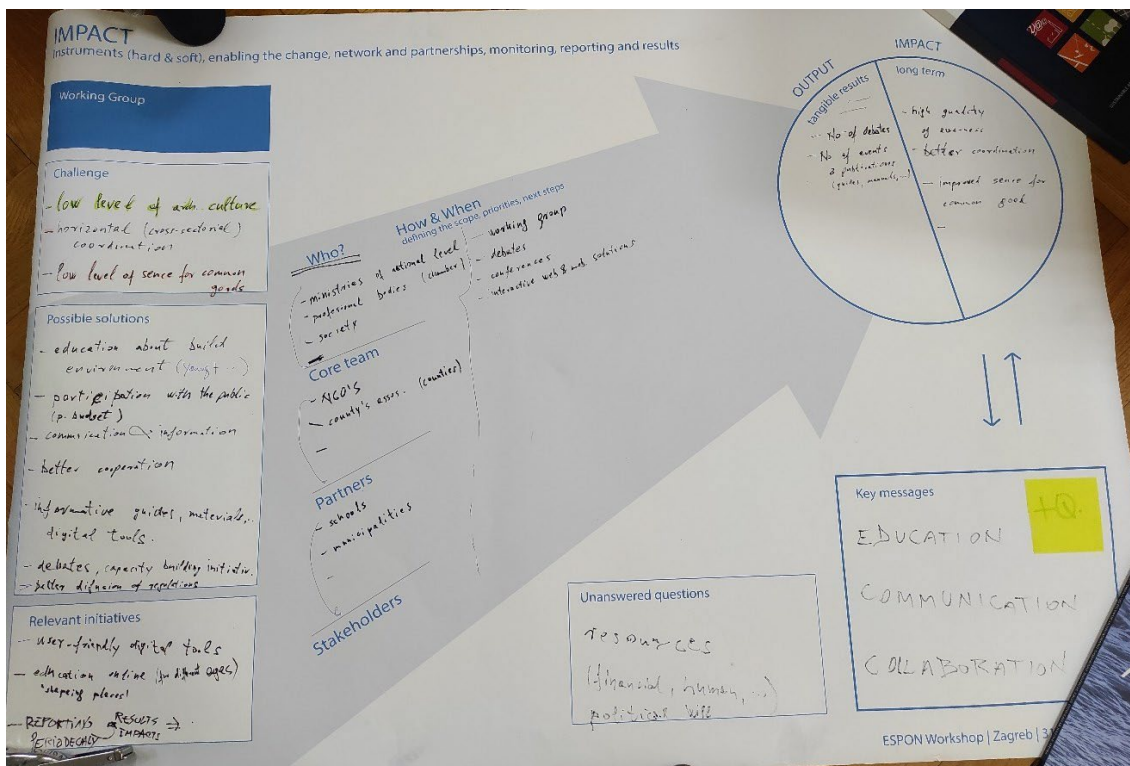
- Obrazovanje
- Određivanje dugoročnih ciljeva.

3.3 Radionica 3: Utjecaj

Treća paralelna radionica bila je posvećena temi „utjecaja” i pokrivala je sljedeće pod teme: instrumenti (formalni i neformalni), omogućavanje promjena, umrežavanje i partnerstva, praćenje, izvještavanje i rezultati.

Za vođenje rasprave utvrđena su sljedeća potpitanja:

- Kada se neformalni alati (neregulatorni) pokazuju boljima od formalnih alata (regulatornih)?
- Koji su alati najučinkovitiji da bi se omogućila promjena kulture (kratko-, srednje- i dugoročni)?
- Kako procijeniti utjecaj i izvijestiti o ishodima arhitektonske politike da bi se poboljšala učinkovitost politike?
- Koliko su politike koje se odnose na arhitekturu i oblikovanje povezane s određenim kontekstom?

3.3 – Plakat radionice 3 koji su popunili sudionici (Zagreb, 2023.)

Utvrđeni su sljedeći problemi: Izazovi:

- Niska razina arhitektonske kulture
- Nedovoljna horizontalna (međusektorska) koordinacija
- Niska razina osjećaja općeg dobra

Moguća rješenja:

- Obrazovanje o izgrađenom okolišu (mlađe generacije)

- Sudjelovanje javnosti (proračunska sredstva za sudjelovanje)
- Komunikacije i informiranje
- Bolja suradnja
- Različiti neformalni alati (rasprave, inicijative za izgradnju kapaciteta)
- Veća difuzija propisa

Relevantne inicijative:

- Digitalni alati prilagođeni korisniku
- Internetski obrazovni resursi (za različite uzraste)
- Periodično izvješćivanje o rezultatima/učincima

Dionici:

- Ministarstva na nacionalnoj razini i stručna tijela,
- Glavni tim: predstavnici društva, nevladine organizacije, županije, udruge
- Partneri: škole, općine

Kako i kada

- Radne skupine
- Rasprave, konferencije
- Interaktivne internetske platforme

Rezultati i učinak

- Materijalni ishodi: broj publikacija (vodiča, priručnika), događanja i rasprava
- Dugoročno: podignuta svijest, visokokvalitetni prostori, bolja koordinacija, poboljšani osjećaji za opće dobro

Ključne poruke

- Obrazovanje
- Komunikacija
- Suradnja

4. KLJUČNI REZULTATI

Na kraju događanja održana je zajednička sesija podijeljena u tri dijela. Najprije je svaki moderator predstavio sažetak rada svoje skupine prateći bilješke na odgovarajućim plakatima, koje su ukratko navedene u prethodnom odjeljku. Zatim je João BENTO zaključio događanje iznošenjem kratkog pregleda i porukom dana. Konačno je završnu riječ uputila Ingrid GOJEVIĆ.

Visokokvalitetna arhitektura i izgrađeni okoliš kao politički cilj

Odgovarajući na pitanje koje je osnova ovoga događanja - Kako arhitektonske politike mogu pomoći u uspostavljanju uvjeta primjerenih za buduću visokokvalitetnu arhitekturu i izgrađeni okoliš? Može se zaključiti da arhitektonske politike predstavljaju važan pokretač promjene kulture jer uključuju javni kompromis radi promicanja kvalitete oblikovanja. Da bi se ostvarile ambicije politike, ključna je pouka da bi vlade trebale usmjeravati i voditi svojim primjerom u javnom sektoru i izvan njega, time jačajući kulturu stvaranja mjesta. Usvajanje i provedba arhitektonske politike je izravan način da vlada preuzme vodeću ulogu u procesima upravljanja oblikovanjem.

Stvaranje kulture izvrsnosti oblikovanja

Sve tri radionice naglasile su nižu razinu kulture oblikovanja u hrvatskom društvu kao i nedostatak svijesti o važnosti kvalitete oblikovanja za kvalitetu života građana. Zbog velikog broja aktera koji zajednički oblikuju izgrađeni okoliš, za postizanje mjesta visoke kvalitete potrebno je uspostaviti kulturu kvalitete i zajedničko razumijevanje vrijednosti koju ima izvrsnost oblikovanja. Ova kulturna promjena je stupnjeviti proces i potrebno je vrijeme da se njome oplemene različiti dionici i opća javnost. Promicanje kulture visokokvalitetne arhitekture i izgrađenog okoliša omogućit će i podržati ulogu javnog sektora u jamčenju kvalitetnih mjesta/prostora te uvjeriti privatne dionike da ulažu u visokokvalitetne zgrade i prostore. Arhitektonske politike EU-a ističu potrebu za promicanjem „kulture kvalitete oblikovanja” te ju diljem europskih zemalja učestalo dijele institucijama arhitektonske kulture koje imaju ključnu ulogu u širenju i komuniciranju, što pak pridonosi stvaranju kulture izvrsnosti oblikovanja. Ove tri studije slučaja upravo su to i pokazale.

Provedba uključuje najmanju moguću razinu resursa

Ako pogledamo sve tri studije slučaja iz prakse, možemo zamijetiti zajednički napor i snažnu predanost ciljevima politike. U sva tri slučaja iz prakse razvijen je širok raspon inicijativa i neformalnih alata za upravljanje urbanističkim oblikovanjem kao što je informiranje, kampanje, obuka i obrazovne aktivnosti, rasprave o politici, aktivnosti izgradnje kapaciteta, arhitektonski natječaji itd. Sve ove aktivnosti nisu usmjerene samo na stručnjake, već i na širu publiku jer potiču kulturu oblikovanja i podižu svijest o značaju kvalitete za održiviji okoliš. Za uvođenje sličnih alata i inicijativa, potrebna je najniža moguća razina financijskih i ljudskih resursa koji će donijeti koristi procesima upravljanja oblikovanjem. Ipak, razmatrajući studije slučaja iz prakse i nedavna iskustva u Europi, postoje inicijative za koje nisu potrebni veliki troškovi te se mogu provesti bez opterećivanja javnih rashoda (npr. informacijski materijal, obuka ili obrazovni programi, nagrade za najbolju praksu i sl.).

Ključno je vodstvo u oblikovanju

Visokokvalitetna mjesta ne nastaju ni slučajno ni „pod pokroviteljstvom slobodnog tržišta koje djeluje izolirano” (Carmona i sur., 2023.). Umjesto toga, javni sektor ima važnu ulogu jer oblikuje i utječe na okvir u kojem se donose odluke koji pak okružuje oblikovanje zgrada, prostora i mjesta. Sve tri zemlje uspostavile su funkcije nacionalnih predvodnika u oblikovanju (iako je Finska to učinila u obliku informacijskog centra) da bi promicale kvalitetu oblikovanja unutar javne uprave i izvan nje, pružajući time vodstvo u oblikovanju i strateške savjete središnjoj vladi i drugim tijelima vlasti. To napose vrijedi za Nizozemsku i Švedsku, koje imaju nacionalnog državnog arhitekta koji se zalaže za ciljeve politike i surađuje s velikim brojem odjela i agencija. Ovo se može osigurati i na druge načine, poput odjela javnih tijela koji u provedbi politike mogu preuzeti međuresornu koordinaciju i koordinaciju na više razina. Arhitektonska politika može biti važan alat za određivanje dugoročne vizije i strateških akcijskih planova. Međutim, bez javnog aktera koji će zauzeti vodeću ulogu u njezinoj provedbi postoji rizik da će politika biti statična u vremenu i imati vrlo slab utjecaj na procese i prakse upravljanja.

Partnerstva i suradnja za kvalitetu oblikovanja

Kvaliteta našeg izgrađenog okoliša rezultat je različitih intervencija i odluka većeg broja dionika tijekom vremena. Među njima je širok raspon odjela javnih tijela i javnih agencija koji imaju kompetencije za sektorske politike koje utječu na izgrađeni okoliš (politika izgradnje, urbanističko planiranje, baština, okoliš, infrastruktura, zdravlje, sport itd.). Da bi se osigurala koordinacija politike i usklađenost s ambicijama za kvalitetu, nužno je uključiti različite aktere iz javnog sektora i s njima surađivati. Uspostava partnerstava ili platformi za koordinaciju politika, poput švedske skupine za koordinaciju politika, može biti napose učinkovita u uključivanju različitih aktera u rad na ciljevima i prioritetima politike, što će olakšati komunikaciju i predanost ostvarenju akcija kao i razvoj zajedničkih projekata i inicijativa. Ovo se također odnosi i na uključivanje drugih dionika izvan javnog sektora, poput nevladinih i stručnih organizacija, koje pridonose svojim znanjem i umrežavanjem te prenose poruku među javnim i privatnim dionicima i široj javnosti.

Obnova arhitektonske politike kao katalitički proces

Promatrajući s vremenskim odmakom, arhitektonske politike su revidirane u sve tri prikazane studije slučaja iz prakse: Nizozemska je svoju politiku revidirala svake četiri godine, dok su Švedska i Finska revidirale svoju politiku samo jednom. Usprkos različitim vremenskim okvirima, tijekom svakog procesa obnove i sastavljanja nove politike nastao je prostor za razgovor s glavnim dionicima o ciljevima, alatima i inicijativama politike. Provođene su i rasprave o trenutačnim društvenim izazovima radi pružanja informacija za procese izrade politika i određivanja novih ciljeva politike za sljedeće razdoblje provedbe. U većini su slučajeva izrađena evaluacijska izvješća u kojima je ocijenjen uspjeh politike u postizanju zadanih ciljeva te navedena ograničenja i prepreke uočeni u provedbi akcija. Stoga proces obnove arhitektonskih politika predstavlja priliku za hrvatska ministarstva i dionike da poboljšaju ciljeve svojih politika i ponovo utvrde akcijski plan i planirane inicijative.

Formalni i neformalni alati za kvalitetu oblikovanja: pozitivan zatvoreni krug

Sudeći prema tri paralelne radionice, u Hrvatskoj već postoji snažan sustav propisa za gradnju i urbanističko planiranje. Ono što nedostaje jest šira upotreba neformalnih alata za upravljanje urbanističkim oblikovanjem u svrhu promicanja kvalitete oblikovanja i stvaranja mjesta poželjnih za život. Primjerice, ti alati mogu obuhvaćati smjernice s najboljim primjerima iz prakse, obrazovanje od najranije dobi, stručnu obuku službenika koji izdaju građevinske dozvole, podizanje svijesti donositelja odluka, programe za stjecanje certifikata, podršku arhitektonskim natjecajima itd. S obzirom da samo dopunjavaju zakonodavstvo, a nisu sredstvo za provedbu, neformalni alati zasnovani su na suradnji, zajedničkom djelovanju, pregovorima i zagovaranju kao glavnim pokretačima promjene i utjecaja na procese donošenja odluka. Ipak, u praksi se formalni i neformalni alati ne upotrebljavaju izolirano već se međusobno osnažuju; stoga bi se oba pristupa trebala uskladiti i težiti istim ciljevima: visokokvalitetnim mjestima.

Dugoročni učinak

Iako tri studije slučaja iz prakse nude raznoliku paletu politika i alata, postoje razlike u provedbi između te tri države uslijed administrativnih, povijesnih i društvenih čimbenika. No, u sva tri slučaja iz prakse upotrebljava se širok raspon neformalnih političkih alata i inicijativa, većinom usredotočenih na ljudske stavove i kapacitete, odnosno na preoblikovanje sustava vrijednosti aktera u odnosu na izgrađeni okoliš. Stoga se arhitektonske politike temelje na neformalnim instrumentima čiji je cilj oblikovanje preferencija aktera razvoja – developera, zakonodavaca, projektanata ili klijenata – utjecanjem na njihove odabire i odluke putem uvjeravanja, a ne prisilom. Međutim, teško je postići kulturne promjene u kratkom roku jer će se neki akteri razvoja opirati promjenama i zadržati iste preferencije i načine rada. Pristup procesima promjene kulture i ciljanom oplemenjivanju zajedničke težnje k visokokvalitetnim mjestima mora biti dugoročan, jer će samo kontinuiran, predani utjecaj tijekom duljeg vremenskog razdoblja donijeti rezultate na terenu.

Potreba za detaljnijim istraživanjem arhitektonskih politika

Iako su nam prezentacije omogućile da uočimo potencijal arhitektonskih politika i pozitivni utjecaj tri slučaja iz prakse, na paralelnim radionicama iskazan je jedinstven dojam ograničenog financiranja u Hrvatskoj zbog čega je ograničeno i ulaganje u provedbu politika. Za ovo je potrebna daljnja analiza i buduće uzajamno učenje radi razumijevanja inovativnih iskustava suradnje dionika jer možda neće biti velikih financijskih ulaganja države, ali ta suradnja može olakšati nove oblike partnerstva i suradnje između vladinih, nevladinih i privatnih organizacija u cilju stvaranja pozitivne sinergije usmjerene na izradu inicijativa i akcija koje u konačnici polučuju visokokvalitetna okruženja.

Zaključujući plenarnu sjednicu, Ingrid GOJEVIĆ navela je da je radionica uzajamnog učenja ESPON bila odlična prilika za razmjenu znanja i iskustava o raznim nacionalnim arhitektonskim politikama te je u buduću hrvatsku nacionalnu arhitektonsku politiku unijela europsku perspektivu .

5. BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

Na temelju ishoda ove ESPON radionice uzajamnog učenja i hrvatskog „Tematskog prijedloga za ESPON-ovim uslugama na zahtjev” (2021.), izneseni su sljedeći prijedlozi za buduće istraživačke aktivnosti unutar okvira tematskog akcijskog plana ESPON-a „Perspektiva za sve ljude i mjesta” s dvije razine ambicije: kratkoročni i dugoročni rezultati.

1. Kratkoročno

Kratkoročno, ESPON može pridonijeti stvaranju kvalitetnije arhitekture i urbanističkog planiranja organiziranjem radionica uzajamnog učenja ili sličnih tematskih događanja, u suradnji s nacionalnim i lokalnim partnerima, da bi se unaprijedilo razumijevanje potencijala arhitektonskih politika u promicanju visokokvalitetnog izgrađenog okoliša i njegova značaja za postizanje bolje kvalitete života. Tim će se djelovanjem omogućiti stručnjacima da uče o politikama putem uzajamnog učenja i razmjene najboljih praksi o upotrebi različitih politika, alata i inicijativa arhitekture i kulture građenja u zemljama i gradovima diljem Europe. Predložene su sljedeće tri tematske inicijative.

Radionica broj 1. | Općinske arhitektonske politike u Europi: upoznavanje i istraživanje uloge lokalnih arhitektonskih politika u promicanju prostorne kvalitete

Nadahnuti vodstvom i nacionalnim politikama EU-a, nekoliko manjih i većih europskih gradova razvilo je općinske politike usredotočene na promicanje kvalitete oblikovanja. Iako pretežito zastupljena u sjevernoj Europi, općinska arhitektonska politika funkcionira kao alat koji omogućuje povezivanje mnogih odjela s kompetencijama za izgradnju i prostorno planiranje te pomaže u promicanju koherentnosti i identiteta u pogledu kvalitete gradnje ili obnove urbanih prostora, strategija prilagodbe klimi, očuvanja baštine ili projektiranja cesta. U tom se smislu općinske arhitektonske politike smatraju važnim alatom jer postavljaju visoka očekivanja za izgrađeni okoliš i njeguju suradnju između odjela i dionika na lokalnoj razini.

Djelokrug općinskih arhitektonskih politika može se temeljiti na sveobuhvatnijem pristupu koji određuje dugoročne vizije i načela kvalitete oblikovanja za izgrađeni okoliš, te približiti konkretnijem pristupu putem određivanja plana aktivnosti s preciznim akcijama i, u nekim slučajevima, s kriterijima ili pokazateljima oblikovanja koje je potrebno uzeti u obzir u procesima urbanističkog planiranja (Arkitektforeningen, 2020.). Unatoč razlikama, zajednički im je strateški i neformalni značaj jer ne uvode novi regulatorni okvir, već određuje načela i ciljeve oblikovanja za urbani razvoj koje tijela vlasti uglavnom koriste kao alat za pregovaranje i zagovaranje na različitim sastancima s donositeljima odluka i interesnim skupinama da bi vodili, potaknuli i omogućili bolje oblikovanje.

Sudionici/govornici mogu uključivati:

- Kopenhagen trenutačno započinje izradu svoje treće općinske arhitektonske politike.
- Velik broj gradova u skandinavskim zemljama usvojio je općinsku arhitektonsku politiku prije više od desetljeća (npr. Gladsaxe, Vejle, Stockholm, Malmö, Helsinki, Bergen itd).
- Amsterdam je 2021. godine usvojio politiku „Amsterdamska ekološka vizija 2050.”.
- Beč je 2014. godine usvojio „Smjernice za izgrađeni okoliš grada Beča”.

Radionica broj 2 | Državni i gradski arhitekti u Europi: uloga i utjecaj vodstva u oblikovanju na poticanje visokokvalitetnog okruženja i jačanje kulture stvaranja mjesta poželjnih za život

Nekoliko je vlada diljem Europe imenovalo državnog ili gradskog arhitekta, koji također ima i druge nazive (npr. *Bouwmeester*, glavni državni arhitekt, gradski arhitekt ili predvodnik oblikovanja), a zadaća mu je „pružati vodstvo u oblikovanju i davati strateške savjete vladi za unaprjeđenje oblikovanja javnih građevina, promicanje kvalitete prostora i njegovanje kulture stvaranja mjesta poželjnih za život” (Europska unija, 2021.) U tom kontekstu, „*Zaključci Vijeća EU-a o kulturi, visokokvalitetnoj arhitekturi i izgrađenom okolišu*”²³ potiču države članice da unaprijede koherentnost politike i koordinaciju u svrhu postizanja visokokvalitetne arhitekture i izgrađenog okoliša uspostavljanjem savjetodavnih stručnih skupina poput „Timova državnih i gradskih arhitekata” (ibid.).

Državni ili gradski arhitekt može djelovati na različitim razinama javne uprave. U nekim zemljama također postoje regionalni (ili okružni) arhitekti koji obavljaju slične poslove. Ovisno o kontekstu, njihove se specifične nadležnosti i područja odgovornosti razlikuju. Negdje uključuju odgovornost za oblikovanje i/ili izgradnju javnih građevina, dok drugdje uključuju blisku suradnju s drugim odjelima, pomažući im u organiziranju natječaja za arhitektonsko i urbanističko oblikovanje te dajući strateške savjete o oblikovanju. Vlade u nekim slučajevima mogu imenovati državnog ili gradskog arhitekta kao pokretača promjene, s ulogom koja je više strateška i politička (Tiesdell, 2011., str. 237).

Iako timovi državnih i gradskih arhitekata već dugo postoje u nekim državama i gradovima diljem svijeta (npr. Nizozemska, SAD ili Australija), to je relativno nova funkcija u europskim javnim upravama i pretežito je sjevernoeuropski fenomen (Bento, 2022.). Unutar ovog okvira je bitno razumjeti konkretan doprinos tima državnih i gradskih arhitekata u ostvarivanju vladinih ciljeva kvalitete i ispitivanju može li se ili ne učinkovito poboljšati uloga javnih vlasti, napose u južnoeuropskom kontekstu, u omogućivanju boljih procesa upravljanja oblikovanjem i, dugoročno gledano, dobro projektiranog okoliša.

Sudionici/govornici mogu uključivati:

- Flamanski *Bouwmeester* / glavni državni arhitekt
- Arhitekt regije glavnog grada Bruxellesa / Glavni arhitekt
- Švedski državni arhitekt
- Irski državni arhitekt je u Uredu za javne radove (*Office of Public Works* ili *OPW*) odgovoran za arhitekturu, upravljanje širokim portfeljem javnih građevina i predvođenje težnji ka kvaliteti oblikovanja u cijeloj vladi
- Glavni arhitekt Europske komisije odgovoran za većinu zgrada i ureda u EU-u
- Gradski arhitekt Kopenhagena ili nekog drugog skandinavskog grada (npr. Aarhus, Malmö, Stockholm)
- Barcelona je poznata po svojoj visokokvalitetnoj arhitekturi i urbanističkom oblikovanju; Gradsko vijeće sa svojim odjelom za urbanizam ima funkciju glavnog arhitekta.

---

²³ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14534-2021-INIT/en/pdf>

Arhitektonski i urbanistički natječaji općenito su prihvaćeni kao uspješan instrument poticanja maštovitosti arhitekata i urbanista te ujedno iznalaze najprikladnije projektantsko rješenje i/ili najprikladniji tim projekatnata koji će predvoditi zahtjevne procese urbanističke preobrazbe. Organiziranje arhitektonskih i urbanističkih natječaja može biti popraćeno s nizom koristi poput stvaranja svijesti o određenoj lokaciji ili problemu, podizanja ugleda grada ili naručitelja, poticanja kohezije i inkluzije zajednice, podržavanja novih talenata ili aktiviranje političke rasprave o arhitekturi i urbanizmu.

Arhitektonski i urbanistički natječaji imaju mnoge oblike (otvoreni, ograničeni, pozivni) i obuhvate (lokalni, nacionalni, međunarodni) te dvije temeljne vrste: idejni (samo ideje) i izvedbeni (koji se odnosi na građevinski projekt) (Lehrer, 2011.). Bez obzira na vrstu pristupa, natječajima je u fokusu podizanje standarda oblikovanja putem konkurentskog procesa koji pridonosi poboljšanju gradskog stambenog fonda i važan je alat za poticanje postupka urbane obnove perifernih i neiskorištenih područja (Katsakou, 2013.).

Međutim, u europskom je kontekstu njihova provedba rijetko obvezna. Europski propisi o javnoj nabavi²⁴ ne zahtijevaju da se zadaci oblikovanja temelje na postupku projektantskog natječaja, iako je to predviđeno kao jedna od mogućnosti ugovaranja usluga umjetničke naravi. Postoji nekoliko iznimaka, primjerice, francusko nacionalno zakonodavstvo nalaže provedbu projektantskih natječaja za javne građevine iznad određenog praga.

Sudionici/govornici mogu uključivati:

- Belgija (buduće predsjedanje EU-om i njezina potpora organizaciji arhitektonskih i urbanističkih natječaja)
- Ostale države članice EU-a promišljaju o svojoj praksi u provedbi arhitektonskih natječaja (npr. Njemačka i njezin pojam konceptualne javne nabave, Finska i njezino veliko iskustvo s arhitektonskim natječajima, Francuska i njezino provođenje arhitektonskih natječaja za javne zgrade itd.)
- Vijeće arhitekata Europe (ACE)
- ARCH-E – Europska platforma za arhitektonske natječaje (European Platform for Architectural Design Competitions) je projekt koji sufinancira Europska unija pod okriljem okvira Kreativna Europa (Creative Europe ili CREA), a prikuplja informacije o arhitektonskim natječajima u EU²⁵.

2. Dugoročno

Dugoročno, ESPON može poticati ciljana istraživanja politike arhitekture i kulture građenja (*Baukultur*) koja pružaju nove dokaze za izradu politika i upravljanje urbanističkim oblikovanjem u državama članicama na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, kao i druge dokaze koji se mogu povezati s kvalitetom arhitekture i izgrađenog okoliša. Ukratko su predložene dvije ciljne istraživačke teme.

---

²⁴ Direktiva 2014/24/EU

²⁵ <https://www.arch-e.eu/>

Ciljno istraživanje br. 1 | Arhitektonske politike i politike kulture građenja (*Baukultur*) u Europi.
Visokokvalitetna arhitektura i izgrađeni okoliš kao politički cilj

Od početka 1990-ih sve više se prepoznaje važnost koju visokokvalitetna arhitektura i izgrađeni okoliš imaju za gospodarski rast, društvenu pravdu, klimatsku otpornost i kulturnu dinamičnost. U tom kontekstu, sve veći broj europskih zemalja razvija nacionalne ili regionalne arhitektonske politike koje kao politički cilj određuju kvalitetu mjesta te promiču dobro oblikovan životni okoliš. S obzirom da dijele istu zabrinutost, europske institucije također razvijaju arhitektonske politike i inicijative čime potiču države članice da promiču kvalitetu oblikovanja kao način stvaranja visokokvalitetnog okruženja.

Službenu arhitektonsku politiku na nacionalnoj/regionalnoj razini u ovom trenutku ima 26 vlada u EU-u, a uz njih još i Island, Norveška i Švicarska. Ovaj broj raste od početka 1990-ih godina te se očekuje njegov daljnji rast u narednim godinama, što znači da će Europa uskoro u velikoj mjeri biti pokrivena nacionalnim/regionalnim arhitektonskim politikama. Većina tih politika zauzima pristup „strateške sveobuhvatne politike” u kojem se oblikovanje izgrađenog okoliša shvaća kao transverzalna tema koja može donijeti višestruke koristi određivanjem niza inicijativa i akcija. Nekoliko europskih zemalja usvojilo je nacionalni zakon o arhitekturi koji formalizira načelo javnog interesa arhitekture. Neki od tih zakona obuhvaćaju odredbe kojima se propisuje arhitektonsko zanimanje, obveze za građevinske projekte koje moraju odobriti arhitekti, uvođenje načela kvalitete oblikovanja, obvezu provedbe projektnih natječaja za javne radove, stvaranje savjetodavnih odbora za oblikovanje, nagrade za oblikovanje itd.

Nekoliko europskih zemalja uvelo je u svoje arhitektonske politike nove pristupe upravljanja oblikovanjem. Neke su unutar javne uprave uspostavile posebne službe za praćenje provedbe politike i omogućavanje provedbe inicijativa/akcija. Druge su imenovala tim državnih ili gradskih arhitekata koji će biti zaduženi za ostvarenje ciljeva arhitektonske politike i akcijskih planova. Uz to, sve je veći broj arhitektonskih kulturnih institucija diljem Europe koje imaju važnu ulogu u predstavljanju arhitekture široj publici, podižući svijest i njegujući kulturu stvaranja mjesta poželjnih za život.

U tom smislu bi bilo relevantno da tijela vlasti koja djeluju na različitim razinama upravljanja diljem kontinenta, uključujući europske institucije, imaju dosljedne dokaze koji pružaju nova znanja i razumijevanje trenutačnih trendova i razvoja u ovom području, kao što su:

- analize arhitektonskih politika u zemljama EU-a (vrsta i status dokumenta, tko ga izrađuje i usvaja, tko je odgovoran za provedbu, kako se prati provedba, koji je rok provedbe itd.)
- pregled rizika i razvojnih izazova
- pregled tema na koje se usredotočuju arhitektonske politike (koji su ciljevi i vrste problema koje pokušavaju riješiti, sličnosti i razlike, inovativni pristupi itd.)
- pregled propisa EU-a koji sadrže smjernice/ciljeve za postizanje kvalitete arhitekture i izgrađenog okoliša

- dosadašnje i buduće uloge Europskog foruma za arhitektonske politike / Europske konferencije o arhitektonskim politikama (EFAP/ECAP) (značaj, utjecaj na arhitektonske politike u zemljama EU-a, suradnja EU-a na arhitektonskim politikama)
- mogući modeli za podizanje svijesti, međusektorsko sudjelovanje i provedbu
- mogući modeli za podizanje svijesti i uključivanje nevladinih organizacija i građana u izradu politike i doprinos njezinoj provedbi.

Ciljano istraživanje broj 2 | Snaga neformalnog upravljanja urbanističkim oblikovanjem: uloga i utjecaj neformalnih alata na poboljšanje kvalitete prostora u gradovima diljem Europe

Europski projekt Urban Maestro (<https://urbanmaestro.org/>) otkrio je da sve veći broj javnih uprava razvija sve raznolikiji i sofisticiraniji skup pristupa da bi iskazale jasno vodstvo u ovom području. Protekli projekti također su otkrili da se alati za neformalno upravljanje urbanističkim oblikovanjem aktivno i opsežno upotrebljavaju diljem Europe kako bi se razvila pozitivna kultura unutar koje se mogu donositi odluke o oblikovanju te da bi se pomoglo u stvaranju kvalitetnijih projekata i mjesta.

Procesi i alati upravljanja urbanističkim oblikovanjem obuhvaćaju različite mehanizme upravljanja povezane s oblikovanjem i razvojem izgrađenog okoliša te njegovim upravljanjem. Raspon se proteže od formalnih do neformalnih utjecaja države, odnosno od pravno obvezujućih i zakonski kažnjivih do onih koje nisu prisilne, već diskrecijske i opcijske. Neformalni alati odnose se na one pristupe u kojima tijela vlasti djeluju poluformalno ili neformalno kao pokretači ili posrednici, a ne putem regulatornih ovlasti ili ovlasti za izravna ulaganja. U Europi takvi alati uključuju recenzije, kampanje podizanja svijesti, arhitektonske i urbanističke natječaje, obrazovne inicijative, nagrade za oblikovanje, gradske arhitekta, arhitektonske analize itd.

Hipoteza istraživanja jest da korištenje neformalnih alata za upravljanje urbanističkim oblikovanjem može pridonijeti povećanju mogućnosti za intervenciju javnog sektora u procesima oblikovanja izgrađenog okoliša kroz širenje raspona sredstava dostupnih državnim akterima za utjecaj na način oblikovanja izgrađenog okoliša, čime se poboljšava povezanost planova sektorske politike i jača kultura stvaranja mjesta poželjnih za život. Ono što treba biti poznato jest jesu li moći zagovaranja javnog sektora nakon provedbe putem neformalnih alata upravljanja urbanističkim oblikovanjem učinkovito sredstvo izrade i provedbe kvalitetnih planova koji su specifični za određeno područje.

U tom kontekstu, namjera predloženog istraživanja je ispitati ulogu i opseg utjecaja neformalnih alata upravljanja urbanističkim oblikovanjem u različitim europskim kontekstima. Nadovezujući se na rezultate međunarodnog istraživačkog projekta URBAN MAESTRO, financiranog bespovratnim sredstvima EU H2020, istraživanje će ispitati i analizirati upotrebu neformalnih alata u nekoliko odabranih slučajeva iz prakse, primjerice, po jedan grad za svaku tradiciju upravljanja (anglosaska, napoleonska, germanska, skandinavska i južnoeuropska). S fokusom na europski kontekst, to bi istraživanje moglo pridonijeti međunarodnoj raspravi o upravljanju oblikovanjem kao i postojećim istraživanjima u ovom području. Očekuje se da će rezultati podići razinu svijesti javnih tijela o inovativnim neformalnim alatima za upravljanje urbanističkim oblikovanjem i utjecati na mreže i ključne aktere koji će preuzeti aktivnu ulogu u općoj raspravi o upravljanju oblikovanjem putem razmjene najboljih praksi o upravljanju urbanističkim oblikovanjem i izlaganja rezultata istraživanja međunarodnoj publici.

REFERENCE

- Arkitektforeningen. (2020). *Arkitektur Politik i Praksis Hvordan?* Arkitektforeningen. https://arkitektforeningen.dk/wp-content/uploads/2020/09/Arkitekturpolitik_HVORDAN.pdf
- Assen, S. van, & Campen, J. van. (2020). *The balancing act of q-teams. Tool repertoire of Dutch spatial quality advisory practices.* Urban Maestro.
- Bento, J. (2017). *Architecture as public policy. The role and effectiveness of national architectural policies in the European Union: The cases of Ireland, Scotland and The Netherlands.* University College London.
- Bento, J. (2022). *State and city architects. The role of design leadership in fostering spatial quality and place-making culture.*
- Bento, J. (2023). Architectural Policies: European overview. In Architects' Council of Europe (ACE) & International Union of Architects (UIA Region I) (Eds.), *High-quality Architecture and Built Environment: a Political Goal* (Ar, pp. 10–13). Architects' Council of Europe (ACE).
- Carmona, M., Bento, J., & Gabrieli, T. (2023). *Urban design governance. Soft powers and the European experience.* UCL Press.
- Commission, E., & Directorate-General for Education Sport and Culture, Y. (2021). *Towards a shared culture of architecture : investing in a high-quality living environment for everyone : report of the OMC (Open Method of Coordination) group of EU Member State experts, 2021.* Publications Office. <https://doi.org/doi/10.2766/579515>
- Cousins, M. (2009). *Design Quality in New Housing Learning from the Netherlands.* Taylor & Francis.
- Croatia. (2013). *Architectural policies of the Republic of Croatia 2013-2020, Apolitika, National guidelines for excellence of building and building culture.* Ministry of Construction and Physical Planning.
- Croatia. (2017). *Spatial Development Strategy of the Republic of Croatia* (Croatia, Ed.). Ministry of Construction and Physical Planning, Institute for Spatial Development.
- Dings, M. (2009). Historic Perspective. In H. Ovink & E. Wierenga (Eds.), *Design and politics, Volume 1* (pp. 9–176). 010 Publishers.
- EU. (2020). *The new Leipzig Charter. The transformative power of cities for the common good.* European Union.
- European Commission. (2021). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions; New European Bauhaus. Beautiful, Sustainable, Together.* European Commission.

- European Union. (2021). *Council conclusions on culture, high-quality architecture and built environment as key elements of the New European Bauhaus initiative (2021/C 501 I/03)*. Official Journal of the European Union .
- Finland. (1998). *The Finnish Architectural Policy, The Government's architectural policy programme*. Arts Council of Finland and Ministry of Education.
- Finland. (2022). *Towards Sustainable Architecture - Finland's Architectural Policy Programme 2022-2035*. Ministry of Education and Culture, Ministry of the Environment, Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland.
- Katsakou, A. (2013). The competition generation. Young professionals emerging in the architectural scene of Switzerland through the process framework of housing competitions – a case study. In *Architectural Competitions - Histories and Practice*. The Royal Institute of Technology and Rio Kulturkooperativ.
- Larsson, C., Nilsson, P.-M., Bellander, A., & Zetterlund, C. (2015). *Betänkande av Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design*. Regeringskansliet. Statens Offentliga Utredningar (SOU 2015:88).
- Netherlands. (1991). *Space for Architecture, Memorandum on Architectural Policy 1992-1996*. Ministry of Education, Culture and Science.
- Netherlands. (2015). *Profiel Rijksbouwmeester*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. <https://arch-lokaal.nl/wp-content/uploads/2015/03/150312-Profiel-Rijksbouwmeester-.pdf>
- Netherlands. (2021). *Action programme Spatial Design 2021-2024. Design Connects*. Minister of the Interior and Kingdom Relations and the Minister of Education, Culture and Science.
- Stegmeijer, E., Kloosterman, R., & Lupi, T. (2012). *Bouwen op een sterk fundament. Een tussenevaluatie van het architectuurbeleid (Building on a strong foundation. An interim evaluation of the architectural policy)*.
- Sweden. (1998). *Forms for the Future - An Action Programme for Architecture and Design, (1997/98:117)*. Ministry of Culture.
- Sweden. (2018). *Policy for Designed Living Environment (Bill 2017/18:110)*. Ministry of Culture.
- Tiesdell, S. (2011). Design Champions – Fostering a Place-Making Culture and Capacity. In S. Tiesdell & D. Adams (Eds.), *Urban Design in the Real Estate Development Process* (first, pp. 236–257). Blackwell Publishing Ltd.

DODATAK – PROGRAM RADIONICE

// Radionica uzajamnog učenja ESPON, Zagreb 31.3.2023

Lokacija: Udruženje hrvatskih arhitekata, Trg bana J. Jelačića 3/1, Zagreb 10 000-HR

Mjesta za ljude: Nove hrvatske nacionalne arhitektonske politike

ESPON (Europska mreža za praćenje prostornog razvoja) je program koji financira Europska unija (EU) a pruža podršku javnim tijelima koja su odgovorna za stručnu izradu teritorijalnih politika. Kao dio našeg Tematskog akcijskog plana „Perspektive za sve ljude i mjesta“ i u suradnji s hrvatskim Ministarstvom prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, domaćini smo radionice uzajamnog učenja o novoj nacionalnoj hrvatskoj arhitektonskoj politici.

Pojava novih paneuropskih politika i inicijativa oblikovanja, kao što je Deklaracija iz Davosa (2018.), stručna skupina država članica EU-a „Visokokvalitetna arhitektura i izgrađeni okoliš za sve“ (2019.) i, odnedavno, „Novi Europski Bauhaus“ (2020.), utire put ojačanom europskom planu za oblikovanje, čime se potiče kvaliteta prostora i kultura stvaranja mjesta diljem Europe. Godine 2021. je Vijeće EU-a usvojilo novu arhitektonsku politiku, „Zaključci Vijeća o kulturi, visokokvalitetnoj arhitekturi i izgrađenom okolišu kao ključnim elementima inicijative Novi europski Bauhaus“, koja je ojačala zamah i europsku predanost promicanju visokokvalitetnih životnih sredina.

Cilj je radionice okupiti vodeće nacionalne stručnjake za politiku arhitekture i oblikovanja iz odabranih europskih država članica EU-a i hrvatske dionike te omogućiti bolje razumijevanje arhitektonskih politika u EU-u, uz prikaz najboljih praksi i omogućavanje razmjene iskustava i znanja.

09:30 Registracija i kava

10:00 Dobrodošlica i otvorenje

10:10 Zašto nova arhitektonska politika za Hrvatsku?

//Bojan LINARDIĆ, Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine

10:15 Uzajamno učenje

Na ovoj zajedničkoj sjednici bit će prikazane prezentacije o kontekstu paneuropske politike gdje će stručnjaci iz Švedske, Nizozemske i Španjolske (treba potvrditi), zemalja u kojima postoji veliko praktično iskustvo u politici arhitekture i oblikovanja, predstaviti svoje nacionalne arhitektonske politike, njihovu provedbu, institucionalne aktere, instrumente upravljanja i inicijative koje su trenutačno na snazi u svrhu poticanja kulture kvalitetnog oblikovanja.

EN-HR

// João BENTO, Voditelj istraživanja, Arhitektonski fakultet, Sveučilište u Lisabonu, Portugal

// Jessica SEGERLUND, švedski Nacionalni centar za arhitekturu i oblikovanje (putem interneta)

// Saskia NAAFS, Strateška savjetnica u Vladinom savjetodavnom odboru, Nizozemska (putem interneta)

// Emma HARJU, finsko Ministarstvo obrazovanja i kulture (putem interneta)

12:15 Stanka za ručak

// Paralelne radionice

13:15 Radionica 1: Provedba

Inkluzija, međusektorska suradnja, uključenost dionika i motivacija za provedbu

- Kako se vodstvo u oblikovanju može uklopiti u različite sektore i na različitim državnim razinama?
  - Kako bi vladini i nevladini akteri trebali komunicirati da bi ostvarili ciljeve arhitektonske politike?
  - Kako se može osigurati kultura oblikovanja: odozdo prema gore ili odozgo prema dolje?
  - U kojem se mjerilu najbolje provodi arhitektonska politika?
-

13:15 Radionica 2: Oblikovno okruženje

Razmjena znanja i iskustava, podizanje svijesti, dionici i uključivanje

- Kako promicati arhitektonsku kulturu koja na prvo mjesto stavlja kvalitetu mjesta?
- Kako mobilizirati različite aktere u korist bolje oblikovanog okruženja?
- Mogu li inicijative za podizanje svijesti o oblikovanju i alati za izgradnju kapaciteta stvoriti krug učinkovitije proizvodnje?
- Kako uvjeriti privatne dionike (developere, investitore, itd.) da ulažu u razvoj visokokvalitetnog prostora?

13:15 Radionica 3: Utjecaj

Instrumenti (neformalni i formalni) koji omogućuju promjenu, umrežavanje i partnerstva, praćenje, izvještavanje i rezultate

- Kada su neformalni alati (neregulatorni) bolji od formalnih (regulatornih)?
- Koji su alati najučinkovitiji da bi se omogućila promjena kulture (kratko-, srednje- i dugoročni)?
- Kako vrednovati utjecaj i izvještavati o ishodima arhitektonske politike da bi se poboljšala učinkovitost politike?
- Koliko su politike koje se odnose na arhitekturu i oblikovanje prilagođene određenom kontekstu?

14:15 Ishodi radionice

Zajednička sjednica o ishodima radionica 1, 2 i 3 - Kako arhitektonske politike mogu pomoći u uspostavljanju primjerenih uvjeta za buduću visokokvalitetnu arhitekturu i izgrađeni okoliš?

EN-HR

14:45 Završna sesija

Sljedeći koraci hrvatske arhitektonske politike